

SELVITYS KOTOUTUMISKOULUTUKSEN MALLEISTA

Turussa ja pääkaupunkiseudulla

– Huhtikuu 2018

Kotona Suomessa

Elinkeino-, liikenne- ja
ympäristökeskus

Sisällys

Tiivistelmä.....	3
1. Johdanto	4
Selvityksen menetelmät ja aineistot	5
2. Kotoutumiskoulutuksen uudet mallit.....	6
Kotoutumiskoulutus ja uusien mallien tavoitteet ja toimeenpano	6
3. Turun toteutusmalli	8
3.1 Uusien mallien käynnistäminen ja ohjeistus Turussa.....	8
3.2 Kokonaisarvio mallien käytännön toteutuksesta Turussa	9
3.3 Arvio mallien toimivuudesta eri tahojen näkökulmasta Turussa	12
Opettajien ja koulutuksesta vastaavien näkemänä	12
TE-palveluiden näkemänä	13
Työnantajien näkemänä.....	13
4. Pääkaupunkiseudun toteutusmalli	16
4.1 Uusien mallien käynnistäminen ja ohjeistus pääkaupunkiseudulla	16
4.2 Kokonaisarvio mallien käytännön toteutuksesta pääkaupunkiseudulla.....	18
4.3 Arvio mallien toimivuudesta eri tahojen näkökulmasta pääkaupunkiseudulla	19
Opettajien ja koulutuksesta vastaavien näkemänä	19
TE-palveluiden näkemänä	22
Työnantajien näkemänä.....	24
5. Mallien tulokset ja vaikutukset URA- ja KOPO-aineistojen perusteella	28
5.1. Aineisto	28
5.2. Sijoittuminen koulutuksen jälkeen	29
5.3. Koulutuksen keskeyttäneet	30
5.4. Kielitaitotaso	31
6. Hankintojen toteutus ja kehittämistarpeet	34
7. Johtopäätökset ja suositukset	36
Kotoutumiskoulutusten uusien toimintamallien toteutus käytännössä	36
Kouluttajien toiminta uusien toimintamallien toimeenpanossa	38
TE-toimisto uusien toimintamallien toimeenpanossa	39
Koulutuksen tulokset ja vaikuttavuus.....	39
Kotoutumiskoulutusten mallien kehittäminen	41

Tiivistelmä

Tässä selvityksessä tarkastellaan kotoutumiskoulutuksen vuosina 2016 ja 2017 uudistuneiden mallien toimeenpanoa Turussa ja pääkaupunkiseudulla. Toteutuksen tapoihin ovat alueilla vaikuttaneet ELY-keskusten ohjeistus, voimassa olleet puitesopimukset sekä kouluttajien toiminnan ominaispiirteet ja vahvuudet.

Turussa koulutusten ammatillistamisessa käytetyt menetelmät ovat olleet ammatillisen sanaston opiskelu, eri ammattien esittely, työpaikkakäynnit, kouluttajien ja yrittäjien esitelmät sekä koulutuskokeilut ja työssäoppimisen lisääminen. Suurin muutos aiempaan on havaittavissa vahvempuna ohjauksena. Turussa ammatillistamisen sijaan voitaisiin kuitenkin ennemminkin puhua työelämälähtöisyyden sekä koulutus- ja uraohjauksen vahvistumisesta. Pääkaupunkiseudulla ammatillistamiseen ohjataan vahvemmin jo kotoutumiskoulutuksen moduulirakenteen ammatillisilla moduuleilla 3 ja 4. Ohjaus eteenpäin tapahtuu viimeistään toisen moduulin aikana, jolloin opettajien tulee tehdä yhdessä opiskelijan kanssa jatkosuunnitelma ja polutus joko yleiseen tai ammatillisesti profiloituneeseen moduuliin. Ammatillisesti suuntautuneissa moduuleissa ammatillistaminen tarkoittaa alakohtaisen sanaston, alakohtaisia koulutuspaikkoihin ja työelämään tutustumisia, työelämävalmiuksien kartuttamista sekä omien vaihtoehtojen ja vahvuuksien tunnistamista ja uraohjausta. Lisäksi on toteutettu osaamisen tunnistamista sekä suoritettu työelämäkortteja. Työelämäjaksoja on pyritty toteuttamaan niin, että ne tukevat ammatillista suuntaa.

Kouluttajien toiminnassa on molemmilla alueilla huomattavissa uuden opettelun ja muutoksen johtamisen haasteita. Molemmilla alueilla on toimijoiden välisiä eroja sekä myös erilaisia opettajakohdaisia tapoja ammatillistamisen lisäämiseksi. Uusien mallien käyttöönotto on vaikuttanut opettajien työhön parhaimmillaan siten, että suomen kielen opettajien ja työelämäopettajien – ja joidenkin toimijoiden osalta myös ammatillisten opettajien – yhteistyö on tiivistynyt. Tämän seurauksena voidaan nähdä, että opettajien ammatti-identiteetti kehittyy ammatillistamisen seurauksena sekä työelämälähtöisemmäksi että kielitietoisemmaksi.

Toimeenpantujen kotoutumiskoulutusmallien tulokset eivät selvityksen käytössä olleen kapean tilastoaineiston perusteella eroa aiemmin toteutetuista kotoutumiskoulutuksista. Kolme kuukautta koulutuksen päättymisen tai keskeyttämisen jälkeen noin puolet pääkaupunkiseudun opiskelijoista on jossain muussa koulutuksessa. Neljäsosa on työttömänä. Työllistyneenä, työllistettynä tai työllistymistä edistävässä palvelussa on 15–20 prosenttia opiskelijoista. Turussa noin 60 prosenttia opiskelijoista on kolmen kuukauden jälkeen ollut koulutuksessa. Työttömänä koulutuksen aloittaneista on ollut 22 prosenttia. Työssä tai työllistettynä on ollut alle 10 prosenttia aloittaneista tai päättäneistä. Vain pieni osa opiskelijoista saavuttaa kielitaidon B1.1-tason. Tulosten seuranta tulee edelleen jatkaa ja laajentaa.

1. Johdanto

Tässä selvityksessä tarkastellaan kotoutumiskoulutuksen uudistuneita malleja ja niiden toimeenpanoa Turussa ja pääkaupunkiseudulla. Kotoutumiskoulutuksen uudet toteutusmallit perustuvat Opetushallituksen vuonna 2016 julkaisemiin maahanmuuttajien kotoutumiskoulutuksen opetussuunnitelman perusteisiin. Uudistamisen taustalla on ollut tavoite tehostaa koulutuksia ja nopeuttaa opiskelijoiden työelämään ja muille jatkopoluille siirtymistä.

Tämän selvityksen tavoitteena on selvittää uusien mallien käytännön toimeenpanoa, niiden vaikuttavuutta opiskelijoiden työllistymiseen ja koulutuksen jälkeisiin jatkopoluihin sekä tuottaa kehittämisohdotuksia kotoutumiskoulutuksen toteuttamiseen ja hankintaan. Vaikutusten osalta havainnot ovat alustavia, sillä selvityksen tarkastelujakso on melko lyhyt. Lisäksi työllistymiseen ja koulutukseen pääsyyn vaikuttavat tekijät ovat riippuvaisia toimintaympäristöstä kuten koulutustarjonnasta ja työmarkkinatilanteesta.

Tässä selvityksessä esitetään havaintoja siitä, kuinka ammatillistaminen käytännössä on toteutunut koulutuksissa. Lisäksi tarkastellaan erityisesti asiakasohjauksen toimivuutta sekä palveluntuottajien kykyä vastata tilaajan uusiin vaatimuksiin. Selvityksessä on tarkasteltu koulutusten toteutusta eri koulutuspoluilla olevien opiskelijoiden osalta sekä myös joustavuuden ja henkilökohtaistamisen toteutustapoja. Erilaisten koulutusten toteutuksien osalta on pyritty tarkastelemaan myös sitä, mitä mahdollisia hyötyjä tai haittoja opiskelijoille on ammatillisuuden lisääntymisestä tai nopeammasta ohjauksesta koulutus- ja työllisyyspolulla. Lisäksi on tarkasteltu sitä, missä määrin on tunnistettavissa ammattialoja, joiden osalta uusien toteutusmallien käyttöönotto vaikuttaa erityisen hyödylliseltä. Selvityksessä tuodaan myös esiin näkemyksiä uusien koulutusmallien vaikutuksista opiskelijoiden motivaatioon.

Koulutusten toimeenpanoa ja toteutusta on analysoitu eri toimijoiden näkökulmista: Miten uudet kotoutumiskoulutuksen mallit ovat soveltuneet koulutuksen sisältöjen toteuttamiseen kotoutumiskoulutuksen parissa toimivien opettajien näkökulmasta, ja mitä vaikutusta mallien käyttöönotolla on ollut opettajien ja koulutuksia hallinnoivien henkilöiden työhön. Vastaavasti on tarkasteltu uusien toteutusmallien vaikutusta TE-hallinnon vastuuasiantuntijoiden työhön. Niin ikään työnantajien näkemyksiä kartoitettiin.

Koulutusten vaikuttavuuden ja tulosten osalta kuvataan koulutuksiin osallistuneiden opiskelijoiden kielitaidon kehittymistä ja sijoittumista koulutuksen jälkeen. Lisäksi kootun tiedon pohjalta lopuksi esitetään johtopäätökset ja suositukset kotoutumiskoulutuksen toteutuksen edelleen kehittämiseksi sekä hallinnon että asiakkaan palveluprosessin näkökulmasta.

Selvityksen kysymyksiin vastataan siten, että luvussa 2 taustoitetaan kotoutumiskoulutuksen ja uusien mallien tavoitteita ja toimeenpanoa. Luvussa 3 vastataan Turun selvityksen kysymyksiin

toimeenpanon osalta, ja esitetään arvioita eri toimijoiden näkökulmista. Vastaavasti tehdään luvussa 4 pääkaupunkiseudun osalta. Luvussa 5 esitetään tuloksia ja vaikutuksia työhallinnon URA-rekisterin ja Koulutusportti (KOPO)-aineiston perusteella. Luvussa 6 käsitellään kotoutumiskoulutuksen hankintaa erityisesti siitä näkökulmasta, että mitä hankintojen kehittämiseksi olisi mahdollista tehdä seuraavien hankintakierrosten yhteydessä. Luvussa 7 esitetään johtopäätökset ja suositukset.

Selvitys on toteutettu Uudenmaan ELY-keskuksen Kotona Suomessa ESR-hankkeen toimeksiantosta, yhteistyössä Varsinais-Suomen ELY-keskuksen kanssa. Selvitys käynnistyi syyskuussa 2017 ja valmistui maaliskuussa 2018.

Selvityksen menetelmät ja aineistot

Selvityksen osana on haastateltu koulutuksista vastaavia sekä koulutusten työelämä- ja suomen kielen opettajia. Turun kolmesta kotoutumiskoulutusta järjestävän tahon edustajista on haastateltu yhteensä 17 henkilöä. Pääkaupunkiseudun kahdeksan koulutuksen järjestäjän edustajista on haastateltu 25 henkilöä. TE-toimistojen kotoutumiskoulutuksia hallinnoivia ja niihin ohjausta tekeviä virkailijoita haastateltiin Turusta 5 ja pääkaupunkiseudulla 14 henkilöä. ELY-keskuksissa kotoutumiskoulutuksen hankinnasta vastaavia virkamiehiä haastateltiin Turusta yksi ja Uudellamaalla kolme.

Opiskelijoiden harjoittelupaikkojen ohjaajia oli tavoitteena haastatella 15 henkilöä kummaltakin alueelta. Koulutuksen järjestäjiltä saatujen tietojen perusteella lähestyttiin työnantajia, joista tavoitettiin haastattelua varten noin puolet kiintiöstä kummaltakin alueelta. Osa työnantajista, jotka kieltäytyivät, koki olevansa liian kiireisiä vastaamaan tai he kieltäytyivät muista syistä, kuten esimerkiksi tehtävänkuvien muutosten takia. Osa ei kyennyt erottelemaan, ketkä harjoittelijat ovat kuuluneet nimenomaan kotoutumiskoulutuksen piiriin. Tällöin työnantajaa ei ole kuultu, sillä haastattelussa on haluttu varmistaa, että annetut vastaukset koskevat kotoutumiskoulutusta eikä muuta toimintaa, kuten esimerkiksi ammatillista koulutusta ja sen osana tapahtuvaa työssäoppimista.

Osana selvitystä toteutettiin kysely kotoutumiskoulutuksen loppuvaiheessa oleville opiskelijoille. Kyselyn kautta saatiin 58 vastausta pääkaupunkiseudulta edustaen kolmea koulutuksen järjestäjää. Kysely toteutettiin syksyllä, jolloin Turun koulutuksista iso osa oli jo päättynyt tai päättymässä. Turusta saatuja vastauksia oli lopulta liian vähän, ja saatuihin vastauksiin oli vastattu puutteellisesti, joten kyselyn tuloksia ei voitu Turun osalta hyödyntää. Turun opiskelijoiden osalta on saatu OPAL-palautteiden yhteenvedot selvityksen käyttöön.

Seurantatiedot aloittaneista, päättäneistä ja keskeyttäneistä opiskelijoista tilattiin Koulutusportti- ja URA-rekistereistä. Kotoutumiskoulutusten opiskelijoiden tiedoista on analysoitu kielitaidon lähtötaso- ja loppuarvioinnit sekä opiskelijoiden sijoittumistiedot heti koulutuksen päättyä ja kolme kuukautta koulutuksen jälkeen.

2. Kotoutumiskoulutuksen uudet mallit

Tässä luvussa kuvataan lyhyesti kotoutumiskoulutuksen tavoitteita sekä uusia malleja ja niiden toimeenpanoa koskevaa ohjeistusta työ- ja elinkeinoministeriön (TEM) ja Opetushallituksen (OPH) tahoilta.

Kotoutumiskoulutus ja uusien mallien tavoitteet ja toimeenpano

Kotoutumisen edistämisestä annetun lain (1386/2010) 20 §:n mukaisesti kotoutumiskoulutuksen tavoitteena on tukea maahanmuuttajan kotoutumista kehittämällä hänen yhteiskunnallisia, kulttuurisia ja elämänhallintaan liittyviä valmiuksiaan, joiden avulla maahanmuuttaja pystyy toimimaan työelämässä, suomalaisessa yhteiskunnassa, arkielämän tilanteissa sekä hakeutumaan työhön tai jatkokoulutukseen. Kielenoppimisen tavoitteena on, että maahanmuuttaja saavuttaa suomen kielessä toimivan peruskielitaidon eli taitotason B1.1.

Kotoutujien koulutukseen ohjaamisprosessi etenee siten, että TE-toimisto ohjaa asiakkaat kielitaidon lähtötasotestiin. Kielitaito testataan Testipisteen tai muun vastaavan tahon toimesta, ja tieto tallennetaan Koulutusportti-järjestelmään. Kielitaidon lisäksi arvioidaan opiskelijalle soveltuva koulutuspolku (hidas, perus ja nopea polku tai luku- ja kirjoitustaidon koulutus). Opiskelijat ohjataan TE-toimiston kautta alkaviin koulutuksiin, ja koulutuksen alettua palveluntuottajat ilmoittavat TE-toimistoon Koulutusportti-järjestelmän kautta, ketkä opiskelijat ovat aloittaneet.

Kotoutumiskoulutus koostuu neljästä moduulista. Ns. uusien mallien käyttöönotossa Turussa ja pääkaupunkiseudulla on eroja sen suhteen, kuinka polut muodostuvat ensimmäisten moduulien jälkeen. Niin Turussa kuin pääkaupunkiseudulla palveluntuottaja on koulutuksen päättyessä ilmoittanut, ketkä opiskelijat päättivät koulutuksen, koulutuksen aikana saavutetun suomen kielen taitotason (yleinen ja suullinen) sekä sen, mitä opiskelijalle suositellaan jatkosuunnitelmaksi. Uusien mallien myötä molemmilla alueilla palveluntuottajat toimittavat opiskelijakohtaiset jatkosuunnitelmat koulutusporttiin jo viimeistään moduulin 2 kohdalla.

Opetushallitus julkaisi maaliskuussa 2016 maahanmuuttajien kotoutumiskoulutuksen opetussuunnitelman perusteisiin uudet mallit, joiden tavoitteena on tehostaa koulutuksia ja nopeuttaa maahanmuuttajien työelämään siirtymistä. Työ- ja elinkeinoministeriöstä toimitettiin huhtikuussa 2016 ELY:ille kirje, jossa ohjeistettiin toimeenpanon yleisissä linjauksissa. Koulutusmallit koskevat sekä työvoimakoulutuksena että omaehtoisena koulutuksena järjestettäviä aikuisten maahanmuuttajien kotoutumiskoulutuksia, joissa noudatetaan Opetushallituksen kotoutumiskoulutuksen opetussuunnitelman perusteita (Opetushallitus 1/011/2012).

Uusien toteutusmallien lähtökohtana on ollut nopeuttaa työelämään ja jatko-opintoihin johtavaa polkua nivomalla moduuleita kohderyhmän mukaan esimerkiksi ammatillisiin opintoihin, yrittäjyyteen, vapaaehtoistyöhön, verkko-/etäopiskeluun tai muuhun omaehtoiseen opiskeluun lähiopetusjaksojen välillä. Lisäksi tavoitteena on muun muassa koulutuksen toteutustapojen monipuolistaminen.

Esimerkiksi koulutuksen enimmäiskeston ei tullut muutoksia, ja kuten aikaisemmin, toteutuksessa on tullut huomioida kotoutujien henkilökohtaiset tarpeet. Myös kotoutumislaisissa määritelty koulutuksen kielitaitotavoite pysyi samana. Eroa haettiin koulutusmoduulien sisällä tapahtuvaan toimintaan, jonka on tullut ohjata vahvemmin työelämään (monipuolisesti esim. työpaikalla tapahtuvaa oppimista, tutustumisjaksoja, kokeiluja jne.). Samoin kuvattiin, että koulutusmoduulien välillä voi olla muuta toimintaa (esim. työkokeiluja, palkkatuettua työtä ja kolmannen sektorin palveluja). Osapäivämallin rinnalla on haluttu korostaa myös malleja, joissa osa opiskelusta tapahtuu esimerkiksi työpaikalla tai etä-/itseopiskeluna kotona ja/tai verkossa. Erityisesti haluttiin lisätä ammatillisesti suuntautuneiden sisältöjen nivomista koulutukseen mahdollisimman varhaisessa vaiheessa.

Ohjeistuksessa kuvataan, että vaikka opintopolut voivat eriytyä, koulutukset tulisi lähtötason arvioinnin mukaan edelleen jakaa peruspolun, hitaasti etenevän polun ja nopeasti etenevän polun opiskelijoihin (ks. kotoutumiskoulutuksen opetussuunnitelman perusteet 2012, luku 2.4). Ohjeessa myös tiedostettiin, että kotoutumiskoulutuksen toteutuksen varioiminen useisiin rinnakkaisiin vaihtoehtoihin sisällöltään erilaisiin toteutuksiin asettaa haasteen kaikille kotoutumiskoulutuksen toteutukseen osallistuville tahoille. Tällöin "eri osapuolten tulee kehittää ja resursoida koulutukseen ohjaamista ja opintojen etenemisen arviointia koulutuksen henkilökohtaistamista/räätälöintiä ja muiden palveluiden ja opintojen vuorottelua tukevana elementteinä".

Myös työ- ja elinkeinoministeriön kirjeessä (TEM 13.4.2016) ELY:ille korostetaan, että koulutuksissa säilytetään modulaarinen luonne sekä koulutuksen tasoryhmät. Tavoitteena on osaamisperusteisuuden lisääminen, mitä vahvistetaan mm. tuomalla osaamiskartoituksia eri vaiheisiin. Mallin tulisi olla asiakaslähtöinen, ja siinä tulisi korostua joustavuus ja räätälöinti eri kohderyhmille. Malli sallii laajan ajankäytön vaihtelun. TEM:n ohjeessa otetaan vielä kantaa siihen, että 2-moduulista lähtien voidaan toteuttaa ammatillisesti suuntautuneita sisältöjä eli ammattialaan tai työelämää liittyvää kielikoulutusta, työharjoittelua sekä ammatilliseen valmentavaa tai valmistavaa koulutusta.

3. Turun toteutusmalli

Alla on ensin kuvattu kotoutumiskoulutuksen uudistusta Turussa, jonka jälkeen esitetään kokonaisarvio käytännön toteutuksesta. Näiden jälkeen esitetään täydentäviä näkökulmia niin koulutuksen järjestäjän ja opettajien kuin TE-palvelujen vastuuasiantuntijoiden ja työnantajien näkökulmasta. Alla keskitytään siihen, millä tavoin ammatillistamista on käytännössä toteutettu, miten henkilökohtaistaminen on tehty sekä mitä hyötyjä ja haittoja on nousut esiin.

3.1 Uusien mallien käynnistäminen ja ohjeistus Turussa

Kotoutumiskoulutusten puitesopimus kilpailutettiin loppuvuodesta 2015. Työ- ja elinkeinoministeriön ohjeistuksen jälkeen, toukokuussa 2016, Varsinais-Suomen ELY-keskus on ohjeistanut kotoutumiskoulutuksen puitesopimuksen sisällä toimivia koulutuksen järjestäjiä uusien toimintamallien käyttöön. Kotoutumiskoulutuksen sisällön muutoksesta on tiedotettu, minkä jälkeen koulutuksen järjestäjiltä on pyydetty esitykset jatkoneuvottelujen pohjaksi uusista toteutusmalleista. Kirjeessä koulutuksen järjestäjille on ohjeistettu, että suomen kielen oppimisen painopisteen sijaan kotoutumiskoulutuksessa painottuvat mm. työelämälähtöisyys, uraohjaus ja ammatillisuus. Suomen kielen oppiminen ja ammatilliset jatkosuunnitelmat tulisi nivoa enemmän yhteen ja kotokoulutuksessa tulisi tehostetummin antaa ohjausta ammatillisesta näkökulmasta. Opiskelua on kannustettu eriytettävän mahdollisuuksien mukaan ammattiala- koulutustaso-, ym. kohderyhmiin.

Odotetut muutokset toteutustavoissa on tiivistetty seuraavaan:

- Kotoutumiskoulutusta ei pääsääntöisesti järjestetä kokopäiväisenä kielikoulutuksena.
- Moduulista 2 lähtien tulee aloittaa uraohjaus ja ammatillisten osioiden toteuttaminen.
- Kouluttajat ohjaavat pidemmän tähtäimen työllistymissuunnitelmissa.
- Opiskelijat ottavat enemmän vastuuta omista työllistymispoluistaan.
- Kielen opiskeluun käytetään puolet koulupäivästä, muu koulutusaika muodostuu ammatillisista elementeistä (uraohjaus, ammatillisiin koulutuksiin tutustuminen, ammattisanasto, itsenäiset tiedonhaku ym. tehtävät).
- Malli edellyttää tiiviimpää yhteistyötä kouluttajien kesken, jotta opiskelijoita voidaan tarvittaessa ohjata myös koulusta toiseen.
- Yrittäjäyys on huomioitava yhtenä vaihtoehtona kaikissa kohderyhmissä.

Lisäksi ohjeistuksessa on esitetty neljä esimerkkiryhmää, jolloin ryhmässä 1 opiskelevat jo työkokemusta omaavat opiskelijat, joilla on mahdollisuus työllistyä omalle alalleen Suomessa (sisällössä

painotuksena uraohjaus ja alustavat ammattitaitokartoitukset, oman alan ammattisanastoa ja työssäoppimista, alan jatkokoulutuksiin tutustumiset, mahdollisesti alalla vaadittavien työelämän korttien suorittaminen). Ohjeen mukaan korkeasti koulutetut tulisi huomioida omana ryhmänä, kartoittaa osaamisen tasoa, antaa mahdollisuuksia jatko-/täydennyskoulutuksiin tutustumiseen esim. kuunteluoppilaina). Ryhmään 2 kuuluisivat ammatinvaihtajat (terveydellisistä tai muista syistä ammattia vaihtavat opiskelijat, joille tarjottaisiin uraohjausta, vanhan työkokemuksen ja koulutuksen hyödyntämistä ja lyhyempiä koulutuspolkuja). Ryhmään 3 kuuluisivat erityisesti kouluttamattomat ja ammattitaidottomat opiskelijat, jotka tarvitsevat perusteellisempaa tietoa ammatista ja koulutuksista, koulutuksiin ja ammatteihin tutustumista, ura- ja ammatinvalinnanohjausta sekä omien vahvuuksien ja heikkouksien selvittämistä. Kaikkien ryhmien osalta päämäärähakuisen ja realistisen koulutus/-työllistymispolun vahvistamisen tulee olla tavoitteena, ja lisäksi kaikissa ryhmissä on huomioitava yrittäjyyteen ohjaus yhtenä vaihtoehtona.

Koulutuksia ei kuitenkaan ollut tarpeen toteuttaa tähän ennakolta valmisteltuun tapaan, koska opiskelijoiden määrä jäi ennakoitua pienemmäksi.

3.2 Kokonaisarvio mallien käytännön toteutuksesta Turussa

Turussa on selvityksen seuranta-aikana ollut yhteensä 13 uuden mallin mukaan toteutettua ja päättynyttä koulutusta kolmella koulutuksen järjestäjällä. Aloittaneita on yhteensä 317. Ryhmistä neljä on ollut hitaita ryhmiä, kuusi perusryhmiä ja kolme nopeaa. Turussa on ollut puitesopimus kolmen kotoutumiskoulutuksen järjestäjän kanssa, joista selvityksen seuranta-aikana Arffman Consulting Oy:llä on ollut koulutuksista volyymiltään yli puolet opiskelijoista (189 aloittanutta, 60 %), Turun Aikuiskoulutuskeskuksella noin kolmannes (102 aloittanutta, 32 %). Galimatias Concept Oy:llä oli ollut vain yksi koulutus (yht. 26 aloittanutta, 8 %). Kaikki olivat tiedonkeruun aikaan eli syksyllä 2017 kokeilleet uutta mallia noin vuoden. Opetus- ja ohjaushenkilöstön sekä koulutuksesta vastaavien haastatteluissa on käsitelty koulutuksiin tehtyjä muutoksia ja yleisesti koulutusten ammatillistamista. Käytännön toteutustavat ovat vaihdelleet koulutuksen järjestäjittäin. Tämä johtuu jo puitesopimuksen kautta ohjattujen opiskelijoiden määrästä sekä koulutuksen järjestäjien eroista, sillä mukana on kaksi järjestäjää, jotka eivät järjestä ammatillista aikuiskoulutusta ja yksi joka järjestää.

Turussa kotoutumiskoulutuksen uudistaminen on tarkoittanut käytännössä jossain määrin uudistettuja koulutuksia. Turun koulutusten osalta ei varsinaisesti voi puhua ammatillisesti suuntautuneista koulutuksista. Muutos ei ole ollut yhtä suuri kuin pääkaupunkiseudulla. Ammatillistaminen näyttäytyy Turussa enemmän toimijakohtaisina ja opettajasidonnaisina ratkaisuinä työelämälähtöisyyden lisäämiseksi kuin pääkaupunkiseudulla, jossa kyse on ollut laajemmin koko kotoutumiskoulutusjärjestelmän uudistamisesta.

Haastatteluiden perusteella ammatillistaminen on Turussa käytännössä tarkoittanut esimerkiksi aiemmasta varhaistettua työelämäsältöjen tuomista koulutukseen, työharjoittelun lisäämistä, ammattisanastojen opiskelua, eri ammattien esittelyä, tutustumisia ja työpaikkakäyntejä, kouluttajien ja yrittäjien esitelmiä, ammattikorttien suorittamista, ammattialojen tutustumispäiviä ja

koulutuskokeiluja. Lisäksi ammatillistaminen on tarkoittanut yksittäisiä ryhmäjakoja siten, että eri kiinnostuksen kohteiden omaavat on jaettu omiin ryhmiin sekä työelämäkouluttajan ja suomen kielen opettajien tiivistynyttä yhteistyötä käytännön ohjaustyössä ja työelämäopetuksessa.

Erityisesti asiakkaiden ohjausta on haastattelujen perusteella tehty aiempaa tavoitteellisemmin ja voimallisemmin työelämään suuntaavasti. Haastattelujen perusteella on pyritty aiempaa konkreettisempaan ja realistisempaan poluttamiseen. Varsinaisia ammatillisesti suuntautuneita kotoutumiskoulutuksen ryhmiä ei ole muodostettu, eikä siirtoja koulutuksen järjestäjien kesken saatujen tietojen mukaan ole juurikaan tapahtunut.

Opettajien välillä on haastattelujen perusteella jonkin verran eroja. Arffmanilla on ammattisuomea ollut integroituna oman ryhmän sisällä. Opiskelijoita on ohjattu myös muiden koulutuksen järjestäjien ammattisuomen koulutuksiin (esim. metallisuomea maahanmuuttajille). Koulutuksissa on pyritty ajoissa aloitettuun ohjaukseen ja polkujen suunnitteluun, jolloin on voitu ohjata opiskelija tekemään myös kottikoulutuksia. Joitain opiskelijoita on ohjattu toisen moduulin jälkeen koulutuskokeiluihin, ja koulutuskokeiluista on yhdistetty harjoitteluun, jolloin on voitu varmistaa myös soveltuvuus alalle. Työssäoppimisjaksoja on tehty joustavasti toisesta moduulista alkaen. Koulutuksissa on pyritty entistä tavoitteellisempaan toimintaan. Verkossa opiskelu on lisääntynyt, mutta erot ovat haastatteluiden perusteella vähäisemmät verrattuna ohjauksen muutoksiin.

Turun aikuiskoulutuskeskuksella (AKK) keskeinen muutos vaikuttaa haastattelujen perusteella liittyvän ammatillisen koulutuksen ja kotoutumiskoulutuksen väliseen lisääntyneeseen vuorovaikutukseen. Ammatillisuuden korostuminen näkyy mm. kielenopetuksessa ja harjoitteluiden lisääntymisenä. Kotoutumiskoulutuksen ja ammattikoulutuksen välinen raja-aita on opettajien haastattelujen perusteella madaltunut, mikä on vaikuttanut positiivisesti molempien puolten kouluttajien asenteisiin ja lisääntyneeseen ymmärrykseen toisten opettajien toiminnasta ja opiskelijoista. Galimateak-sella oli tämän selvityksen seurantajaksolla ollut vain yksi ryhmä, joka oli toteutettu uuden mallin periaatteella: Koulutuksessa painottui niin ikään työelämätietous ja työharjoittelu.

Polkujen välisiä eroja ammatillistamisessa on haastattelujen perusteella vaikeaa tehdä tyhjentävästi. Hitaan polun osalta opettajien haastatteluissa nousi erityisesti keskustelua siitä, mitä on realistisista odottaa opiskelijoilta. Kriittisimmät pitivät ammatillistamista joidenkin opiskelijoiden osalta epärealistisena, mutta pitivät näidenkin opiskelijoiden osalta kuitenkin hyvänä sitä, että työelämästä aletaan puhua aiempaa aikaisemmassa vaiheessa. Hitaan polun osalta voitaneen todeta, että varsinaisen ammatillistamisen tavoitteen sijaan koulutuksessa on pyritty vahvistamaan ura-ohjausta.

Kokonaisuudessaan uudistuksen suurimpana hyötynä Turussa voi nähdä ohjaukseen panostamisen. Tätä korostettiin kaikkien kouluttajien haastatteluissa. Ohjaus on haastattelujen perusteella uudessa mallissa aiempaa varhaisempaa, ja tämän nähdään palvelevan myös opiskelijoita. Lisäksi Turun haastatteluissa korostui jatkopolkuihin liittyvä tarjonta. Voimakkaampi ohjaus omaehtoiseen koulutukseen on ollut mahdollista, sillä alueellinen koulutuksen saatavuus on haastattelujen perusteella ollut erinomainen kohderyhmää ajatellen. Erityisesti MAO-koulutus nähdään tärkeänä lisänä. Myös eri alojen ammattisuomen kurssit saivat haastatteluissa positiivista palautetta palvelleen toki

laajasti kotoutumisajan ulkopuolisia asiakkaita. Näiden jatkokolkujen osalta on tietysti vielä vaikeaa sanoa mitään vaikuttavuudesta. Tällöin pelkona on se, että lisääntynyt ohjaus ei laadullisesti olisikaan parantunut, vaan perustuu lähinnä lisääntyneeseen tarjontaan. Osin tähän viittaa se, että osa haastatelluista oli ylipäättänsä tyytyväinen, että oli joitain paikkoja, joihin ohjata, mikä ei viittaa siihen, että polut välttämättä olisivat välttämättä pidemmällä aikavälillä henkilön tarpeiden ja toiveiden mukaisia.

Haastatteluissa esitettiin jossain määrin erilaisia näkemyksiä siitä, millaiset tai ketkä opiskelijat uudistuksesta erityisesti hyötyvät. Osa opettajista piti selvänä, että erityisesti nopeasti oppivat hyötyvät lisääntyneestä kasvaneesta ammatillisuudesta koulutuksessa. Osa suorittavan tason tai käytännön ammatteja harjoittaneista nähtiin hyötyjinä, mikä toisaalta liittyy myös työmarkkinoiden tämän hetken näkymiin ja kysyntään Turun seudulla ja Varsinais-Suomessa. Korkeakoulutettujen nähtiin hyötyvän erityisesti mahdollisten syntyvien kontaktien kautta, mutta heidän saamansa hyödyn osalta näkymät osin jakautuivat, sillä kriittisemmät arvelivat yksittäisten korkeakoulutettujen ammattilaisten tarpeisiin vastaamisen kaiken kaikkiaan melko vaikeaksi.

Turussa uudistus on haastatteluiden perusteella jossain määrin myös lisännyt koulutuksen järjestäjien yhteistyötä ja yhteydenpitoa. Koulutuksen järjestäjät, joilla ei ole ammatillista koulutusta, ovat yhteistyössä AKK:n ja muiden alueellisten koulutuksen järjestäjien kanssa toteuttaneet koulutuskokeiluja, joissa opiskelijat ovat päässeet kokeilemaan alan soveltuvuutta. Tämän osalta silti voitaneen sanoa, ettei yhteistyö ole vielä merkittävästi syventynyt toimijoiden välillä.

Koska kaiken kaikkiaan suuria muutoksia ei Turussa ole tehty, kohdatut ongelmatkin ovat olleet pääkaupunkiseutua vähäisempiä. Edellä esitettyjen hyötyjen lisäksi haastatteluissa nousi esiin joitain haasteita, jotka kuitenkin olivat ennemminkin yksittäisiä haastatteluissa esitettyjä havaintoja. Painotusten muuttuessa lähiopetuksen määrän väheneminen nousi esiin joissain haastatteluissa ongelmana, samoin kuin suomen kielen opetuksen suhde työelämää koskevan opetuksen laajuuteen. Erityisesti muutamissa hitaiden ryhmien opettajien haastatteluissa esitettiin epäilyjä siitä, miten varhainen työssäoppimisjakso voi palvella huonosti heikomman kielitaidon omaavia, mikäli kokemus on ennemminkin lannistava kuin voimaannuttava. Ohjaussuunnitelman tekemistä toisen moduulin vaiheilla kritisoitiin osalle opiskelijoista liian aikaisena.

Käytännön ongelmaksi koettiin tilanteet, jolloin opiskelijoita polutetaan eteenpäin kesken kotoutumiskoulutuksen eikä täydentäviä opiskelijoita ole riittävästi saatavilla. Pääsääntöisesti kotoutumiskoulutuksen perusteltuun kesken jättämiseen asiakkaan positiivisen seuraavan askeleen johdosta suhtauduttiin kuitenkin erittäin positiivisesti. Käytännön pulmia voi kuitenkin seurata myös tilanteissa, joissa täydentävien opiskelijoiden kielitaito ei välttämättä aina ole vastannut käynnissä olevan ryhmän tasoa. Yksittäisissä haastatteluissa toivottiin lisäksi enemmän ohjausresurssia. Ohjaustarve on kasvanut työelämälähtöisyyden vahvistuttua eikä resurssin aina nähty riittävän taroituksenmukaiseen henkilökohtaistamiseen.

Työelämäjaksoihin liittyi useammalle haastatellulle opettajalle yhteisiä huolenaiheita. Harjoittelupaikkojen löytämisen vaikeus, työnantajiin kohdistuva erilaisten harjoittelijoiden kasvanut tarjonta, kotoutumiskoulutuksen huono tunnettuus, työtehtävien vaihteleva sopivuus opiskelijoille ja puut-

teelliset mahdollisuudet harjoittaa kieltä toistuivat. Esiin nostettiin myös työpaikkojen tarjoama puutteellinen ohjaustuki ja ajankäyttö. Harjoittelujaksoja pidettiin joka tapauksessa erittäin keskeisinä osina kotoutumiskoulutusta. Haastattelujen perusteella vaikuttaa siltä, että ohjauksessa on aiempaa enemmän ainakin pyritty työharjoittelupaikkojen löytämiseen opiskelijan ammatillisen kiinnostuksen pohjalta. Yksittäisissä haastatteluissa esiin nostettuja keinoja työpaikalla tapahtuvan oppimisen tehostamiseen oli mm. ennen harjoittelua annettu oman alan itseopiskelumateriaali tai harjoitteluun kytketty koulutuskokeilu.

Osin nähtiin, että työelämäpainotteisuuden entistä parempi toteuttaminen koulutuksissa vaatii vielä lisää aikaa. Osa opettajista näki, että tämä edellyttää merkittävästi lisää yhteistyötä erityisesti koulutuksen järjestäjien ja työpaikkojen välillä, jotta oppiminen työpaikoilla olisi mahdollisimman tehokasta ja vastaavasti työelämälähtöisyys koulutuksessa opettajien toimesta todellista.

3.3 Arvio mallien toimivuudesta eri tahojen näkökulmasta Turussa

Alla on esitetty edellistä kappaletta täydentäviä näkökulmia eri toimijoiden näkökulmista käsin tarkasteltuna.

Opettajien ja koulutuksesta vastaavien näkemänä

Kokonaisuudessaan opettajien näkökulmasta kotoutumiskoulutuksen uudistumista pidettiin pääosin hyvänä. Opettajien näkökulmasta kyse on ollut uusien sisältöjen tuottamisesta ja opetusmenetelmien uudistamisesta sekä lisääntyneestä ohjaamisesta ja tiiviimmästä yhteistyöstä muiden opettajien kanssa. Osa heistä näki työmäärän kasvaneen, mutta korosti toisaalta, että samalla kyse on ollut uuden opettelusta ja oman osaamisen kehittämisestä. Opettajat pitivät kehityssuuntaa oikeana ja korostivat, että ei ole realistista odottaa, että kaikki toimisi heti. He nostivat esiin sen konkreettisen muutoksen, että ennen uudistusta kurssin vastuupettaja hoiti käytännössä kaiken, mutta nyt on enemmän opettajien välistä yhteistyötä ja "yhteisopettajuutta" – varsinkin työelämäopettajan roolin kasvun seurauksena. Suomen kielen opettajankin ammatti-identiteetin nähtiin olevan uudistuksen johdosta muutoksessa.

Resurssien puutteen nähtiin kuitenkin rajoittavan mahdollisuuksia lisätä ammatillisuutta nykyistä räätälöidymmin. Esiin nousi mm. yhden toimijan toteuttama kokeilu, jossa kaksi rinnakkaista perusr ryhmää tuotiin yhteen ja siitä muodostettiin osaryhmiä, mikä toi enemmän mahdollisuuksia räätälöidä koulutuksen sisältöjä. Tällaiset järjestelyt edellyttävät uutta ajattelua ja toimintaa sekä opettajilta että opiskelijoilta – ja riittävää resurssia. Tällainen ajattelu nähtiin sinänsä järkevänä, koska osa opettajista piti jakoa kolmeen (hidas, perus, nopea) liian karkeana.

Uusien toteutusten myötä koulutuspäivien lyhentämistä kritisoitiin pienessä osassa haastatteluista oppimisvalmiusiltaan heikommassa asemassa olevien osalta huonona ratkaisuna. Opettajat nostivat esiin myös opiskelijoiden erilaiset odotukset. Osalle opiskelijoista tulee yllätyksenä, että kotoutumiskoulutus ei olekaan "vain" suomen kielen kurssi, kun taas osa motivoituu nimenomaan työ-

elämälähtöisyydestä. Osa opettajista koki myös oman motivaationsa nousseen, kun puolestaan osa ei pitänyt muutosta kovinkaan suurena aiempaan.

Vaikka opettajien haastatteluissa nousi esiin monia asioita, joita on pyritty tekemään eri tavoin, samalla myönnettiin, että muutosten määrä ja laajuus riippuvat pitkälti toimijoista ja viime kädessä yksittäisistä opettajista itsestään.

Koulutuksista vastaavien (johtajat ja koulutuspäälliköt) haastatteluissa käsiteltiin myös johtamisen haasteita. Näissä haastatteluissa korostui vahvasti se, että kotoutumiskoulutuksen uudistamista pidetään erittäin tervetulleena. Kotoutumiskoulutuksen nähtiin aiemmin olleen oma erillinen ja rajattu kokonaisuutensa, jolla on ollut melko vähän yhteyksiä muuhun koulutukseen tai työelämään. Esimerkiksi AKK:n haastateltujen näkökulmissa korostui, että ammatillisten koulutusalojen ja kotoutumiskoulutuksen välisiä raja-aitoja on päästy purkamaan. Koulutuksesta vastaavien näkökulmasta kyse on ollut myös opettajien riittävän osaamisen varmistamisesta, mikä on tarkoittanut sisäistä kouluttamista.

Osa koulutuksen järjestäjistä näki, että pk-seudun tapaista vahvempaa ammatillistamista voitaisiin Turussakin tehdä esimerkiksi sosiaali- ja terveystieteiden, tekniikan ja rakentamisen osalta, mutta riskinä nähtiin liian pienet volyymit käytännön tehokkaan organisoinnin kannalta. Opettajat kuitenkin myönsivät sen, että väliin tasapainoilu yleisen kouluttamisen ja eri alojen välillä on "vähän taiteilua". Myös erilaisia kokeiluja ammattialakohtaiseen pienryhmäpohjaiseen tai päiväkohtaiseen eriyttämiseen on tehty koulutusten sisällä.

TE-palveluiden näkemänä

Turussa kotoutumiskoulutusten sisällölliset muutokset – tai niiden puuttuminen – eivät näy juurikaan TE-palveluiden vastuuasiantuntijoille. Yhteydenpidon koulutuksen järjestäjien kanssa todettiin paikoin tiivistyneen. TE-palveluiden vastuuasiantuntijat korostivat oikeastaan kotoutumiskoulutusta enemmän koko kotoutujan koulutuspolkua ja sen muuttumista Turun seudulla. Ammattisuomi -kurssien tarjonta, VALMA -koulutukset ja erityisesti erillisrahoitettu maahanmuuttajille suunnattu MAO-koulutus ovat ylipäättänsä parantaneet maahanmuuttaja-asiakkaiden eteenpäin ohjausta kotoutumiskoulutuksen jälkeen – tai jo sen aikana. Ohjaussuunnitelman merkityksen korostaminen moduulin 2 kohdalla nousi esiin positiivisena muutoksena ohjauksen tehostumisen näkökulmasta. Kouluttajien esiin tuomat muutokset eivät kuitenkaan – ainakaan vielä – juuri heijastuneet asiantuntijoiden näkemyksissä, esimerkiksi huomioina koulutusten onnistuneisuudesta.

Työnantajien näkemänä

Turun työnantajahaastatteluihin tavoitettiin kahdeksan työnantajan edustajaa seuraavilta aloilta: hotelli, parturi, logistiikka-alan yhtiö, lasten ip-kerho, kaupungin vanhuspalvelut, nuorisotalo ja kahdesta yhdistyksestä. Työnantajista puolella on pääsääntöisesti ollut aikaisempaa kokemusta kotoutumiskoulutuksen opiskelijoista. Yhteistyötä on tehty vaihdellen joko varsin vakiintuneesti yhden

koulutuksen järjestäjän kanssa, tai useampien. Siten myös yhteistyötoimintatavat voivat vaihdella koulutuksen järjestäjittäin ja opettajittain:

Hirveän hyvää yhteistyötä: tulevat ensin yhdessä opiskelijan kanssa käymään ja lopussa on puhelin-keskustelu. Yhteydenpito toimii hyvin.

Tavoitteet on ilmaistu tarpeeksi selkeästi: Suomen kielen vahvistuminen ja ammatin kokeileminen.

Vähän aikaisemmin voisivat nämä koulutuksen järjestäjät olla liikkeellä, että ei kaikki jäisi ihan viime tippaan.

Eroa aikaisempien vuosien toteutuksiin ei huomata varsinkaan silloin, jos on totuttu toimimaan yhden kouluttajan kanssa, kuten seuraavassa tapauksessa:

En oikeastaan [huomannut eroja koulutuksessa tai työelämäyhteistyössä]. Sama henkilö jonka kanssa koko ajan tekemisissä, tämän [Nimi] kanssa. Samat kuviot kuitenkin.

Myöskään eroja opiskelijoiden valmiuksissa ja motivaatiossa aiempiin vuosiin verrattuna ei juuri havaittu:

Riippuu ihmiskohtaisesti. Toiset on erilaisia, toiset valmiimpia, toiset ei. Tällä hetkellä on kaksi, toinen sosiaalinen ja sopeutuva, toinen ei välttämättä asiakaspalveluun sopisi. Toiset haluaa tehdä, ja sitten on mahdollisuus päästä töihinkin. Joitain ei kiinnosta. Ei muutoksia ajassa.

No ehkä vähän aktiivisempia olivat nämä vuoden 2017 opiskelijat.

Poikkeuksena oli yksi työnantajan edustaja, joka arvioi opiskelijoiden kielitaidon heikommaksi kuin aikaisemmin. Kielitaidon merkitys korostuu hänen edustamassaan työssä ja siten myös tehtävissä, joita harjoittelijat voivat tehdä jaksolla.

Kielitaidon kehittymisen ja työllistymisen kannalta kaksi työnantajaa koki nimenomaan pidemmät harjoittelujaksot merkittävästi parempana kuin parin viikon jaksot, esimerkiksi neljän viikon jaksoa pidettiin sopivampana:

Mitä kahdessa viikossa oikein voi oppia? Meillä asiakkaatkin kiintyvät, niin kohta jo kyselevät, että mihin se katosi.

Työnantajien esittämät kehittämisen kohteet olivat kaikki yksilöllisiä, mutta niistä voidaan päätellä, ettei uusien mallien mukaisia tavoitteita ole viestitty työnantajien suuntaan ainakaan täysimääräisesti. Kaksi työnantajaa nosti esiin, että jaksojen tulisi olla tavoitteellisempia:

Koulutuksen lopputulokseen tulisi kiinnittää enemmän huomiota. Mitä ovat konkreettisesti oppineet; sen jälkeen ei jätettäisi ihmisiä tyhjän päälle.

Kaksi työnantajan edustajaa korosti kielitaidon merkitystä:

Edelleen kielitaito ykkössijalle. -- Kielitaito on ehdoton tässä meidän alalla ainakin. Käytäntö todistaa meillä, että pärjääkö työssä vai ei.

Meille puhuminen on tärkein työkalu eli täytyy jotain osata. Onhan se persoonallisuuskysymyksenä.

Työnantajien edustajat kokivat, että työharjoittelijoista osa oli selvästi ollut pyrkimässä alalle ja pitivät hyvänä varhaista mahdollisuutta nähdä, millaista työ todellisuudessa on. Tässä yhteydessä nostettiin hyvinä esiin myös sellaiset tilanteet, joissa on ollut kotoutumiskoulutuksesta tulleita samaan aikaan kuin on ollut maahanmuuttajataustaisia lähihoitajaopiskelijoita harjoittelussa.

Yleisesti ottaen haastateltavat suhtautuivat positiivisesti kokemuksiin:

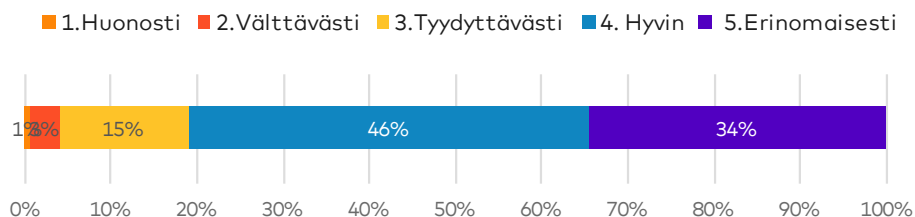
Pidän tosi hyvänä, että tulee meille harjoittelijoita, paljon motivoituneita ja ahkeria ihmisiä.

En oo varma olisinko valmis ottamaan muitakin, hän oli niin timantti.

Opiskelijoiden näkemänä

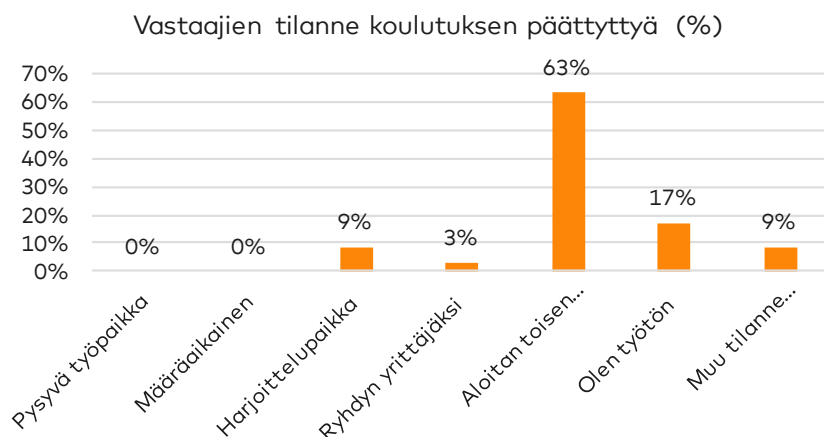
Turun kotoutumiskoulutuksen päättäneiden opiskelijoiden OPAL-palautteiden perusteella saatu yleiskuva on varsin positiivinen kyseiseltä ajanjaksolta, mutta koska vertailutietoa edellisiin koulutuksiin ei tässä yhteydessä ollut käytettävissä, varsinaisia johtopäätöksiä ei tämän perusteella voi tehdä. OPAL-palautteiden luotettavuutta ei myöskään voi pitää kovin hyvänä mm. kyselyn vaikeaselkoisuuden takia. Koska kyselyn eri osa-alueisiin saatujen vastausten määrä vaihtelee suuresti, tässä yhteydessä on tuotettu kokoava yhteenveto: 80 % vastaajista arvio olevansa hyvin tai erinomaisesti tyytyväinen koulutukseen kokonaisuutena.

Turun OPAL-palautteet: Tyytyväisyys koulutukseen

Kuva 1. Arvio koulutuksen onnistumisesta kokonaisuutena (N=150)

Vastaajista suuri osa on aloittamassa toisen koulutuksen heti kotoutumiskoulutuksen päätyttyä.

Kuva 2. Vastaajien tilanne koulutuksen päätyttyä

4. Pääkaupunkiseudun toteutusmalli

Alla on ensin kuvattu kotoutumiskoulutuksen uudistusta pääkaupunkiseudulla, minkä jälkeen esitetään kokonaisarvio sen käytännön toteutuksesta. Näiden jälkeen esitetään täydentäviä näkökulmia niin koulutuksen järjestäjän ja opettajien kuin TE-palvelujen vastuuasiantuntijoiden ja työnantajien näkökulmasta. Alla keskitytään siihen, millä tavoin ammatillistamista on käytännössä toteutettu, miten henkilökohtaistaminen on tehty sekä mitä hyötyjä ja haittoja on noussut esiin.

4.1 Uusien mallien käynnistäminen ja ohjeistus pääkaupunkiseudulla

Pääkaupunkiseudun aineistoon kuuluu Helsingin, Espoon ja Vantaan koulutukset. Uudenmaan ELY-keskus on toteuttanut kotoutumiskoulutuksen hankinnat kussakin kaupungissa puitesopimuksilla, joihin tehdään vuosittain erilliset hankintasopimukset. Selvityksen aikaisen puitesopimuksen kausi on alkanut 2015 ja päättyy 2018. Koulutusta järjestää Helsingissä viisi ja Espoossa sekä Vantaalla kolme palveluntuottajaa.

Pääkaupunkiseudun kotoutumiskoulutus koostuu neljästä moduulista, joiden kokonaiskesto yhteensä on noin vuosi. Perus- ja nopealla polulla koulutuksen rakenne on 4 x 60 opiskelijatyöpäivää, hitaan opintopolun ensimmäinen moduuli on 30 päivää pidempi. Vaikka mallin perusrakenne on vastaava Turun kanssa, eroaa se merkittävästi moduulin 2 jälkeen: Uudessa mallissa osa opiskelijoista siirtyy opiskelemaan 3–4 moduuleilla ammatillisesti suuntautuneisiin kotoutumiskoulutuksen moduuleihin, ja osa muille ammatillisen koulutuksen poluille. Siten pääkaupunkiseudulla on luotu selkeämmin uusi malli, jossa ammatillinen profilointi aloitetaan jo moduulien 1–2 aikana.

Uusien mallien rakentaminen alkoi Turkuu jonkin verran hitaammin. Keväällä 2016 koulutuksen järjestäjiltä pyydettiin suunnitelmiin yksittäin tarkennuksia. Syksyllä 2016 palveluntuottajien kanssa pidettiin tapaamisia ja käsiteltiin alustavia suunnitelmia. Lokakuussa 2016 esitettiin 3 ja 4 moduulien eriyttämistä, minkä jälkeen pyydettiin koulutuksen järjestäjiä ideoimaan toteutusvaihtoehtoja. Joulukuussa 2016 syntyivät ensimmäiset ohjeistukset TE-toimistolle ja palveluntuottajalle. Ensimmäiset profiloidut koulutukset alkoivat huhtikuussa 2017. Ensimmäisten ryhmien jälkeen keväällä 2017 koottiin kokemuksia yhteen, ja kesällä tarkennettiin polutusmalleja; ohjeet on päivätty

26.6.2017 sovellettavaksi 1.8.2017 alkaen. Uudistetut koulutukset alkoivat siis käytännössä keväällä 2017. Ammatillisesti profiloitujen koulutusten kriteereitä päivitettiin viimeksi lokakuussa 2017.

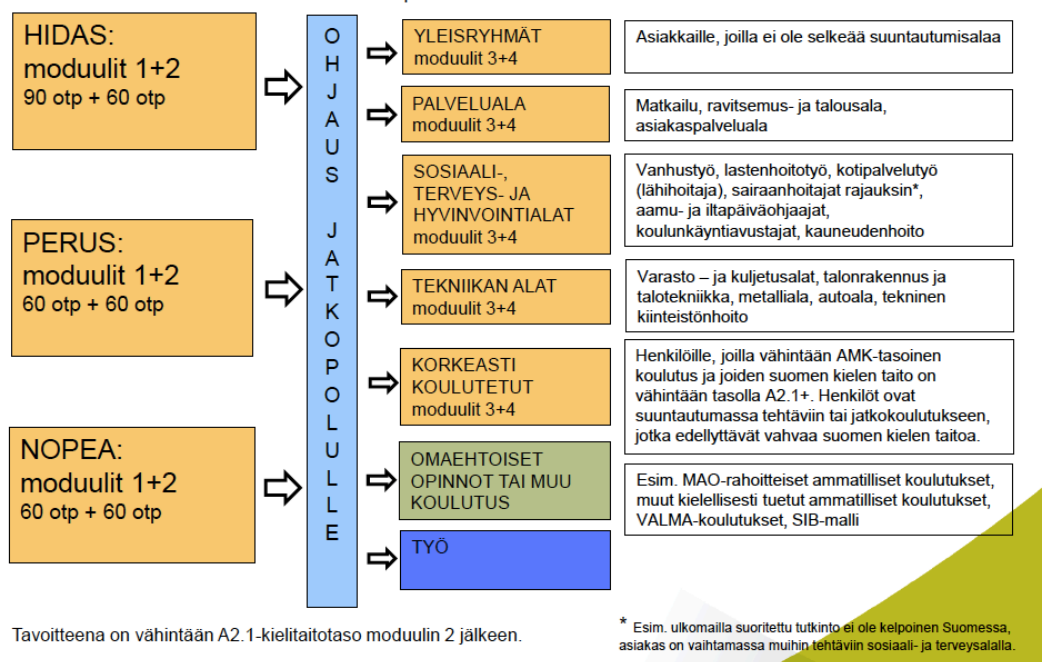
ELY:n ohjeiden mukaan opiskelijan kiinnostus ja motivaatio riittävät tämän poluttamiseksi ammatillisesti profiloituun moduuliin, eli aikaisempaa työkokemusta tai koulutusta alalta ei välttämättä tarvita. Opiskelijalla tulee olla kuitenkin edellytykset työskennellä alalla (esim. riittävä terveys) sekä valmius ja halu hakeutua tarvittaessa alan opintoihin. Kielitaitotason osalta on todettu, että opiskelijan tulee olla edennyt opinnoissaan siten, että hän todennäköisesti saavuttaa vähintään taitotason A2.1 moduulin 2 aikana. Tasossa saa käyttää kokonaisharkintaa. Korkeakoulutettujen ryhmään jatkavilla tulee olla saavutettuna kielitaidon taso, A2.1+. Ammatillisten moduulien lisäksi on polutuksessa huomioitava mahdollinen muu koulutustarjonta (kuten kielellisesti tuetut koulutukset ja MAO-koulutukset). Asiakasohjauksen osalta todetaan, että ryhmiä ei saa muodostaa liian kapea-alaisiksi, jotta ryhmät saadaan ylipäänsä muodostettua, ja jotta sanasto ei jää liian suppeaksi.

Ammattialojen mukaan kohdennettuja moduuleja 3 ja 4 ovat tekniikka, sosiaali-, terveys- ja hyvinvointialat, palveluala. Tämän lisäksi on korkeakoulutetuille profiloitu koulutus ja yleismoduuleja 3–4. Yleismoduuleihin ohjataan henkilöt, joilla ei ole erityistä ammatillista suuntautumista. Heistä muodostetaan ns. yleisryhmiä. Ammatillisesti profiloiduissa ryhmissä eri tavoin etenevät (hitaasti, nopeasti, perusetenijät) opiskelijat ovat samoissa ryhmissä. Keskeiset sisällöt ammatillisissa moduuleissa ovat: alan ammatillinen kieli, alan tehtäviin ja alan työmarkkinoihin ja koulutusmahdollisuuksiin tutustuminen, oman suunnitelman täsmentäminen, sekä työelämäjaksot alan työpaikoissa.

Kotoutumiskoulutuksen malli pääkaupunkiseudulla

HUOM! Koulutuspaikka voi vaihtua.

Kuva 3. Kotoutumiskoulutuksen malli pääkaupunkiseudulla

Moduuli kaksi sisältää 2-4 viikon mittaisen kieliharjoittelujakson. Kieliharjoittelun kesto suunnitellaan opiskelijan yksilöllisen tarpeen mukaisesti. Kieliharjoittelujakso voidaan korvata lähiopetuksella, jos opiskelijan suomen kielen taito ei vielä ole riittävä kieliharjoitteluun. Moduuli 4 (TE-moduuli) sisältää puolestaan 6-8 viikon mittaisen työelämäjakson, jonka kesto sovitaan opiskelijan yksilöllisen tarpeen mukaisesti.

4.2 Kokonaisarvio mallien käytännön toteutuksesta pääkaupunkiseudulla

Pääkaupunkiseudulla on selvityksen seuranta-aikana käynnistynyt seitsemällä koulutuksen järjestäjällä yhteensä 18 ammatillisesti profiloitua koulutusta: kuusi palvelualan ryhmää, viisi sosiaali- ja terveysalan ryhmää, neljä korkeasti koulutettujen ryhmää ja kaksi tekniikan alan ryhmää. Seurantatietoja on otettu mukaan vain niistä koulutuksista, joiden päättymisestä on saatu sijoittumistiedot 3 kk koulutuksen päättymisen jälkeen. Näistä 12 koulutuksista opiskelijamäärät ovat jakautuneet seuraavasti: Arffman Consulting Oy:llä on ollut 57 % opiskelijoista (139), Luksialla 18 % (43) ja Axxell Monikulttuurisuuskeskukella, Edupolilla, Galimatias Consept Oy:llä ja Omnialla kullakin on ollut opiskelijoista n. 9 % (21). Kaikkia koulutuksia on järjestänyt useampi kuin yksi koulutuksen järjestäjä, pois lukien tekniikan ala, jota on seuranta-aikana ollut vain yhdellä toimijalla. Vaikka selvityksen kohteena on ammatilliset moduulit 3–4, niitä ei voi tarkastella täysin irrallaan kotoutumiskoulutuksen alkupuolesta, vaan kokonaisuutta tarkasteltaessa tulee huomioida myös ennen ammatillisia moduuleja tapahtunut ohjaus ja polutus.

Ammatillistaminen on pääkaupunkiseudulla tapahtunut palveluiden järjestämisen tasolla ammatillisten moduulien muodossa. Muutos on kaiken kaikkiaan ollut iso ja merkittävä. Mallin toteutuksen voidaan nähdä käynnistyneen haastavista lähtökohdista, käytännössä voimassaolevan kilpailutuksen ja puitesopimusten pohjalta. Toteutustapaa on kuitenkin hiottu varsin nopeasti. Etenkin alussa, eli keväällä 2017 käynnistyneet ammatilliset moduulit toivat esiin koko joukon ratkaistavia ongelmia. Moduulien toteutus kahtena erillisenä osiona eli 2+2 -periaatteella ei onnistunut. Opiskelijat saattoivat päättää toisen moduulin tietämättä, milloin ja missä koulutus jatkuu – ja pahimmillaan opiskelija saattoi jopa jäädä poluttamatta eteenpäin. Koulutuksen järjestämiseen liittyvät ongelmat ja epäselvyydet näkyivät niin koulutuksen tuottajissa kuin opiskelijoiden etenemisessä ja motivaatiossa. Osalla odotusaika toisen ja kolmannen moduulin välillä venyi. Kesällä ja syksyllä 2017 tehtyjä korjausliikkeitä voi kuitenkin pitää melko onnistuneina, sillä lähes kaikkien toimijoiden haastattelussa esiintyy luontaista vertailua ”kaoottisen ja sekavan” kevään ja hallitumman syksyn välillä.

Haastatteluiden perusteella ammatillistaminen on pk-seudulla tarkoittanut sitä, että ammatillisissa moduuleissa on tuotu mukaan selkeästi alakohtaisia sisältöjä ja ammattisanastoa sekä pyritty perehdyttämään osallistujia alan työtehtäviin, työpaikkoihin, koulutuspaikkoihin ja tulevaisuuden näkymiin. Lisäksi on tehty osaamisen tunnistamista sekä suoritettu työelämäkortteja. Sertifikaateilla on ollut erityistä merkitystä työharjoittelupaikkojen suhteen. Työelämäjaksoja on pyritty toteuttamaan niin, että ne tukevat ammatillista suuntaa. Opettajien tiivistynyt yhteistyö sekä yhteydet ammattialakouluttajiin ja yksittäisiin ammattiopettajiin ovat niin ikään tiivistyneet. Valta-

osa kaikista pääkaupunkiseudulla haastatelluista näkee, että uusi toteutusmalli on "periaatteessa hyvä", kunhan toteutusta hiotaan edelleen. Pienempi osa näkee mallin jo nyt pääosin positiivisessa valossa. Muutama haastateltu puolestaan näkee mallin liian työläänä suhteessa siitä saataviin hyötyihin. Kautta linjan lisäarvona nähdään, että vahvemman ja aiempaa varhaisemman ohjauksen ja polutuksen myötä opiskelijat joutuvat miettimään työllistymispolkujaan ja tavoitteitaan aiempaa konkreettisemmin ja realistisemmin.

Pääkaupunkiseudulla toimintamallin uudistaminen on vaikuttanut Turkua enemmän myös TE-palveluihin, sekä asiakastyötä tekeviin virkailijoihin että erityisesti koulutusyksikön työhön. Haastatelluilla TE-palvelujen virkailijoilla oli opettajien tapaan osin keskenään erilaisia näkemyksiä hyödyistä ja haitoista. Kokonaisuudessaan ongelmallisimmat kohdat liittyvät oikein osuvaan polutukseen moduulin 2 aikana sekä sitten ammatillisten ryhmien osallistujien tavoiteammattien heterogeenisuuteen ja osin liian heikkoon kielitaitoon ammatillisten moduulien 3 ja 4 aikana, mikä liittyy osin siihen, että polutusta on tehty osin epäyhtenäisin tavoin ja osin siihen, että ammatillisissa ryhmissä on yhdistetty eri nopeudella edenneiden ryhmien opiskelijoita.

4.3 Arvio mallien toimivuudesta eri tahojen näkökulmasta pääkaupunkiseudulla

Alla on esitetty edellistä lukua täydentäviä eri toimijoiden näkökulmia.

Opettajien ja koulutuksesta vastaavien näkemänä

Ammatillisia moduuleja tuottavien toimijoiden piirissä on hyvin monenlaisia näkemyksiä uuden mallin toimivuudesta ja tarkoituksenmukaisuudesta. Valtaosa pitää erittäin hyvänä sitä, että kotoutumiskoulutusta ylipäättänsä on vihdoinkin lähdetty voimakkaammin uudistamaan. Niin ikään valtaosa pitää valittua mallia vähintäänkin lähtökohdiltaan ja sisällöiltään oikeankaltaisena. Harva kuitenkaan on vielä täysin tyytyväinen sen toteutukseen.

Positiivisimmat kokemukset opettajien haastatteluiden perusteella ovat sote-ryhmistä, joita kuvataan onnistuneimmiksi sen osalta, että osallistujilla on ollut yhtenäisemmin aitoa kiinnostusta alaa kohtaan ja osalla mahdollisesti myös koulutusta ja työkokemusta. Opettajat myös kertoivat omien ryhmänsä osalta hyvistä tuloksista alalle suuntautumisessa, esimerkiksi oppisopimusten, MAO-koulutusten, koulutuskokeiluiden tai ammatillisten opintojen muodossa. Opettajahaastatteluissa korostettiin, että opettajien pitää tietää olemassa olevista mahdollisuuksista, ja tieto on vielä hajanaista.

Moni haastatelluista opettajista piti ammatillisten moduulien opettamista oman osaamisen kehittämisen kannalta hyödyllisenä ja yleisesti motivoivana. Kuten Turussa, he näkivät, että suomen kielen opettajan ja työelämäopettajan yhteistyö on tiivistynyt. Opettajien työn muutosta kuvattiin esimerkiksi seuraavasti: *"Suomen kielen opettaja tajuaa viimeistään nyt olevansa ammattiopettaja ja jokainen opettaja tajuaa olevansa erityisopettaja."* Haastatteluissa pidettiin tärkeänä, että mukana on myös ammatillisesti pätevöityneitä opettajia suomen kielen opettajan tukena.

Heikoin kohta mallissa on opettajien mukaan yhä polutus, vaikka sitä on kehitetty. Kovin kritiikki haastatteluissa kohdistui siihen, että osa ammatillisesti profiloiduissa koulutuksissa aloittaneista opiskelijoista on aloittanut liian heikolla kielitaitotasolla ja oppimisvalmiuksilla, eivätkä he ole aina olleet edes tietoisia mihin ovat lähteneet. Opiskelijoiden kanssa on jouduttu aloittamaan ilman riittäviä mukana siirtyviä tietoja. Osa opettajista on ollut yhteydessä lähettäviin koulutuksen järjestäjiin selvittäessään opiskelijoiden taustoja ja mm. mahdollisia oppimisvaikeuksia. Osa on jäänyt "painimaan" asian kanssa ilman tarvittavia taustatietoja. Myös yhteydenpito TE-hallintoon näyttää vaihtelevan näiltä osin.

Opettajat kertoivat haastatteluissa, että odotukset ammatillisesti profiloiduille koulutuksille ovat olleet korkealla. Opetusta on valmisteltu sillä oletuksella, että kolmannessa moduulissa aloittavien opiskelijoiden kielitaitotaso on tarpeeksi hyvä (oletus koulutuksiin edellytetty A.2.1) ja että ammatillisen kiinnostuksen kohteet ovat profilointisuunnan mukaisia. Näin ei kuitenkaan ole aina ollut, mikä on tarkoittanut opettajien työn kannalta nopeaa mukautumista ryhmän erilaisiin tarpeisiin ja joustavuutta. Ammatillisissa moduuleissa ammatillisen kielen opetus ja alan tehtäviin, työmarkkinoihin ja koulutusmahdollisuuksiin tutustuminen onkin voinut jäädä suunniteltua pienempään rooliin, koska opiskelijoiden kielitaidon lähtötaso ei ole ollut kaikilta osin riittävä.

Kakkosmoduulin yhteydessä tehtyjä polutuksia kritisoitiin. Niitä arveltiin tehdyn keskenään erilaisin perustein eri opettajien välillä. Näihin näkemyksiin liittyy myös jonkin verran toimijoiden välistä epäluottamusta. Onko polutettu ensin riittävä määrä "hyviä" opiskelijoita itselle ja hankalia opiskelijoita mieluummin muualle? Onko polutukseen satsattu ja käytetty riittävästi osaamista? Laajempaan ongelmana nähtiin ajantasaisen tiedon puuttuminen yleisemmin kaikista mahdollista polutusvaihtoehtoista, myös kotoutumiskoulutuksen ulkopuolisista vaihtoehtoista. Osa opettajista piti ryhmän dynamiikan ja ryhmäytämisen näkökulmasta ongelmallisena sitä, että osalle opiskelijoista opettaja ja opetuspaikka vaihtuvat. Osa puolestaan näki tämän asiana, jonka opettajan tulee kyetä ratkomaan osaamisellaan. Alkumoduulien opetusmenetelmät ja käytetyt kirjat ja materiaalit kuitenkin joka tapauksessa luovat haasteita ammatillisten moduulien kannalta opiskelijoiden jo totuttua tiettyihin tapoihin opiskella. Työharjoittelupaikkojen löytämisessä esiin tuotiin onnistumisia ja ongelmia. Käytännöt jaksojen ajoittumisen ja pituuden osalta vaihtelivat jossain määrin.

Eniten kritiikkiä ryhmien heterogeenisuuden osalta nousi opettajien haastatteluissa esiin palvelualan ryhmistä. Toisaalta kielitaitotasojen erot ja toisaalta tavoiteammattien laaja kirjo ovat haastattelujen mukaan tehneet opettamisesta haastavaa. Palvelualan ryhmissä on ollut käytännössä hyvin monenlaisia ammatteja tavoittelevia opiskelijoita – eivätkä kaikki ole lähtökohtaisesti suoraan asiakaspalvelutehtäviä. *"Onko palvelualan ammatillinen moduuli jakojäännös, jos ei muut nappaa – eikö silloin olisi kannattanut jäädä yleiselle linjalle?"*

Joissain haastatteluissa nostettiin yleisesti ongelmana esiin se, että ammatillisissa ryhmissä eri tavoin ja eri vauhdilla etenevät (hidas, perus, nopea) opiskelijat ovat samoissa ryhmissä. Osa arvioi tästä seuraavan, että pahimmillaan nopeiden kielitaito taantuu, mutta hitaat eivät kuitenkaan saavuta kielitaidon tavoitetasoa. Kielitaidon perustason parantaminen on opettajien mukaan syönyt aikaa ammatillisuudelta. Pahimmillaan tämä on tarkoittanut sitä, että kaikkien kielitaito ei

kehity riittävästi ammatillisissa moduuleissa, mistä voi seurata vaikeuksia jatkokoulutuspolun osalta.

Vaikka polutuksen ohjeistusta on tarkennettu, osa opettajista toivoi edelleen yhtenäisempiä käytäntöjä ja työkaluja, jotta ammatilliset ryhmät olisivat homogeenisempia. Osa näki, että olisi parempi, jos olisi erikseen ammatillinen hidas moduuli ja ammatillinen perusmoduuli. Toisaalta myös vastakkaisia näkemyksiä esitettiin perustuen siihen, että mahdollisia kielitaitoeroja pystyttiin kaventamaan ammatillisten moduulien kuluessa. Kyse on siis osittain myös opettajan osaamisesta. Osa opettajista näkee, että ammatillisissa moduuleissa pitää tuoda enemmän omatoimisen oppimisen tukemista, etäopintoja sekä digitaalisia oppimisen tapoja ja verkko-oppimista, sillä nämä valmistaisivat opiskelijaa ammatilliseen koulutukseen siirtymisessä sekä vahvistaisi työelämävalmiuksia.

Ylipäättensä vaikutti siltä, että haastatelluista opettajista valtaosa oli halunnut vapaaehtoisesti opettaa ammatillista moduulia, mistä johtuen usea korosti, että piti mahdollisuudesta miettiä uusia aiempia toteuttamistapoja. Ammatillisiin moduuleihin ehdotettiin myös nykyistä yhtenäisempiä sisältöjä. Hyvänä pidettiin sitä, että jos opettajalla käynnistyy samanaikaiset ryhmät, toimija voi yhdistää vajaita ryhmiä siinä vaiheessa, kun osa etenee eri poluille.

Koulutuksissa joustavuus ja henkilökohtaistaminen konkretisoituvat selkeiden koulutuksen aikaisina polutuksina muihin koulutuksiin ja toimenpiteisiin, jolloin yhteistyö TE-toimiston kanssa korostuu. Yhteydenpito TE-hallintoon näyttää vaihtelevan, samoin kokemukset siitä, kuinka vastuuasiantuntijat suhtautuvat eri vaihtoehtoihin; ts. näkemykset vaihtelevat usein siitä, mikä on opiskelijan työllistymisen kannalta paras vaihtoehto (mm. alan vaihto ja VALMA-koulutuksiin ohjauksen käytännöt). Vaikka yhteydenpito TE-hallintoon arvioitiin pääosin hyväksi, käytännöissä nousi yhtenäistämisen tarpeita. Myös tiedonsiirtoa siirtymisvaiheissa tulisi kehittää. Tieto opiskelijan ns. "varavaihtoehtosta" ei siirry TE-hallintoon, ja paikoin viranomaisen päätös polutuksista tulee hyvin viiveellä. Vastaavia tiedonsiirron haasteita sivuttiin myös TE-hallinnon vastuuasiantuntijoiden haastatteluissa.

Koulutuksesta vastaavien haastatteluissa korostettiin, että kyse on viime kädessä siitä, että muutos on koulutustoimijoiden piirissä ymmärrettävä johtamisen ja tarvittaessa opettajien osaamisen kehittämisen kysymyksenä. Johdon on kyettävä määrittelemään opettajille, mitä tavoitellaan sekä tarjottava tukea erilaisten esiin nousevien kysymysten ja ongelmien ratkaisuun. Ne toimijat, joilla on tarjolla myös ammatillista koulutusta, korostivat sitä, että ammatillinen osuus tulisi tulla ammatilliselta opettajalta, jotta ammatillistaminen olisi aidosti syvällisempää. Työelämäopettajan roolin nähtiin yleisesti kasvaneen, joillain toimijoilla jo kakkosmoduulin aikana. Samalla kuitenkin myönnettiin, että viestintä koulutuksista on ajoittain haastavaa, kun kyse ei kuitenkaan ammatillisesta koulutuksesta.

Koulutuksista vastaavien haastatteluissa kiinnitettiin huomiota myös siihen, miten ennen kotoutumiskoulutuksen aloittamista on mahdollista tulkattuna tai omakielisenä saada tietoa ammatillisista moduuleista. Vastaavien haastatteluissa nostettiin esiin myös kysymys 1–2 moduulien yhteydessä tapahtuvan ammatillisen profiloinnin suhteesta aitoon henkilökohtaistamiseen. Kaikki eivät

välttämättä ole juuri sillä hetkellä valmiita. Haastatteluissa ehdotettiin myös, että jos profilointi haluttaisiin tehdä aidosti neutraalisti, niin se tulisi tehdä ulkopuolisen toimesta.

Ammatillisen profiloinnin aloittamista jo Testipisteen lähtötason arvioinnin yhteydessä pohdittiin myös, mikäli vaikuttavuutta haluttaisiin hakea esimerkiksi jo ensimmäisestä moduulista alkavien ammatillisten kotoutumiskoulutusten keinoin. Testipisteen haastattelussa keskusteltiin mahdollisuudesta hyödyntää vastikään kehitettyä kielitaitotestiä välitestinä 2-moduulin ohjausvaiheessa. Tämä voisi palvella nimenomaan arviomaan sitä, onko henkilö siirrettävissä ammatilliseen moduuliin. Tässä kohtaa tulisi tarkastella erityisesti kirjallista osiota, jotta voidaan arvioida koulutuspolkuja realistisesti. Osa toimijoista käyttää myös ammatillisia soveltuvuuskartoituksia, jotka voivat auttaa jatko-ohjauksessa. Tietoisuus niiden hyödyntämisen mahdollisuuksista vaikuttaa vielä vähäiseltä.

Koulutuksista vastaavat nostivat esiin käytännön haasteet tilanteissa, joissa perustettavia ammatillisia ryhmiä tulee lyhyellä varoitusajalla ja vaikeasti ennakoitavilla osallistujamäärillä. Haastatteluissa korostettiin, että ylipäättänsä ei pitäisi miettiä vain ammatillisia ryhmiä, vaan myös yleisryhmien täyttymistä ja toteutusta. Myös yleisryhmissä voi lisätä eri keinoin ammatillisuutta, esimerkiksi ammatillisten opettajien ja työelämäopettajien avulla. Myös opiskelijahuoltoja ja sen resursointia tulee tarkastella, koska se on osa kaikkien koulutusten onnistumista. Tuloksellisuuden osalta esiin nousi ajatus rahoitusmallin muuttamiseksi nelosmoduulista ryhmäkohtaiseksi, minkä seurauksena opettajalla olisi kannustin myös nelosmoduulin aikana ohjata aktiivisesti eteenpäin.

TE-palveluiden näkemänä

TE-palveluiden asiakkaiden vastuuasiantuntijat eivät näe muutoksia kovin suurina. Yhteydenpito on paikoin tiivistynyt. Osa kokee, että asiakkaiden jatko-ohjaus on helpottunut ja arveli tämän johtuvan siitä, että ammatillisen suunnan miettiminen on varhaistunut, koska ohjaussuunnitelmiin on panostettu aiempaa enemmän koulutuksen aikana. *"Ehkä näissä alkaa näkymään aiempaa selkeämpää ajatusta, mitä kotoutumiskoulutuksen jälkeen pitäisi tapahtua."* Uudistusta ei yleisesti pidetä täydellisenä, mutta silti parannuksena vanhaan kotoutumiskoulutuksen järjestämistapaan.

Lähtökohtana on toki jo aiemmin ollut se, että vastuuasiantuntija luottavat opettajan näkemykseen, koska heillä on opettajaan verrattuna hyvin vähän yhteistä aikaa asiakkaan kanssa. Asiakkaiden vastuuasiantuntijat muistuttivat, että ammatilliset moduulit ovat yksi mahdollinen väylä, mutta yhä tärkeämmäksi ovat muodostuneet myös kotoutumiskoulutuksen ulkopuoliset polut, esim. MAO-koulutusten tai työkokeilujen kautta. Työn määrän nähdään asiakasvastaavien osalta kasvaneen puolivälissä tapahtuvan siirtymän johdosta, mutta osin tästä nähdään seuraavan, että kotoutumiskoulutuksen jälkeen tapahtuva työn määrä vähenee aiemmin tapahtuvan ja laadullisesti paremman ohjauksen seurauksena.

Asiakkaiden vastuuasiantuntijat arvelivat, että opettajilla on ollut paljon opettelua uuden mallin toimeenpanossa. Yleisesti arveltiin, että aito yksilöllisiin tarpeisiin perustuva ohjaus on toiminut syksyllä 2017 kevättä paremmin. Työllisyysvaikutuksien syntyyn uskottiin haastatteluissa, mutta

usein sillä varauksella, että malli pitää ensin saada nykyistä paremmin toimimaan. Useassa haastattelussa arveltiin, että ylipäättänsä kotoutumiskouluttajien koulutustarjonta on tasoltaan vaihtelevaa, mikä näkyy polutuksen onnistumisessa sekä asiakaskohtaisten suunnitelmien laadullisissa eroissa.

Huolta esitettiin haavoittuvassa asemassa olevien opiskelijoiden, erilaisten samanaikaisten ongelmien kanssa painivien opiskelijoiden sekä lähtökohtaisesti yleisesti vaikeammin työllistyvien asemasta. Uudistuksen nähtiin joissain haastatteluissa palvelevan paremmin niitä, jotka muutenkin pärjäisivät paremmin.

TE-palvelujen kotoutumiskoulutuksista vastaavat asiantuntijat suhtautuivat uudistukseen selvästi kriittisemmin. Työn määrän kasvu, uuden mallin käytännön organisointi koulutusyksikössä sekä arviot mallista saatavista hyödyistä puhututtivat haastatteluissa. Tässä yhteydessä on hyvä pitää mielessä, että työn määrä koulutusten osalta kasvoi ylipäättänsä lisääntyneiden asiakasmäärien johdosta – ei siis ainoastaan kotoutumiskoulutuksen ammatillisista moduuleista johtuen.

Osa haastateltavista oli kriittisiä sen osalta, että nykyinen malli tuottaa erittäin paljon lisää työtä koulutussuunnitteluun ja on vaikeasti yhteen sovitettavissa olemassa olevaan puitesopimusjärjestelyyn. Työn määrän, eli käytännössä polutettavien määrän ja ammatillisten moduulien määrittelyn ennakoinnin, nähtiin olevan vaikeaa ja vaihtelevan suuresti kuukaudesta toiseen. *"Oli malli mikä tahansa, niin sen on oltava kaikille osapuolille selkeä, että mitä, missä ja milloin. Ihmisten määrää ei kuitenkaan voi etukäteen varmasti tietää."* Haastatteluissa esitettiin myös epäilyjä, että kun siirryttiin syksyn 2017 osalta malliin, jossa taattiin mahdollisuus suorittaa koulutus neljän moduulin mittaisena samalla kouluttajalla, tästä seurasi myös sitä, että kaikki eivät poluttaneet tarkoituksenmukaisesti ja riittävästi nimenomaan asiakkaiden yksilöllisten tarpeiden pohjalta.

Erilaisia kehittämisideoita esitettiin. Ennakoitavuutta toivottiin parannettavan siten, että tietty määrä ammatillisia moduuleja lyötäisiin lukkoon vuositasolla käynnistymään keväisin ja syksyisin. Tämän ohella esitettiin, että ammatillisiin moduuleihin pitäisi olla mahdollista osallistua sovitun kielitaitotason saavutettua, esimerkiksi kolmannen moduulin alkupuolella, mikä toisi joustavuutta sen sijaan, että siirto ammatilliseen moduuliin tapahtuisi tiukasti toisen moduulin jälkeen. Erityisesti sote-moduulin osalta nousi esiin kysymys siitä, että pitäisi pystyä nykyistä paremmin arvioimaan realistisia kielenoppimismahdollisuuksia, ei vain saavutettua tasoa toisen moduulin lopuksi: Ammatillisiin moduuleihin nähtiin tulleen myös sellaisia opiskelijoita, joilla ei käytännössä ole mahdollisuuksia hakeutua alan koulutuspolulle kotoutumiskoulutuksen jälkeisten koulutusten kielitaitovaatimuksista johtuen. Näiden opiskelijoiden nähtiin ennemmin hyötyvän siitä, että voisivat jatkaa yleisissä moduuleissa ammatillisten sijaan. *"Yliohjaamista ammatillisiin moduuleihin tulisi myös varoa."* Joidenkin opiskelijoiden kohdalla nähtiin, että ammatillinen moduuli voisi olla hyödyllinen kotoutumiskoulutuksen jälkeen, mutta haastatellulla ei ollut selvää kuvaa siitä, haluttiinko ammatillisia moduuleja hyödyntää tähän tarkoitukseen. Yksi haastateltu asiantuntija piti tärkeänä, että varasuunnitelmia pohdittaisiin tarkemmin niitä tilanteita varten, että ammatillinen moduuli osoittautuikin huonoksi ratkaisuksi opiskelijalle. Sama huomio nousi esiin opettajien haastatteluissa.

Työnantajien näkemänä

Kuten Turussa, ei pääkaupunkiseudullakaan työnantajien haastatteluissa tullut esiin merkittäviä huomioita työharjoittelijoiden osalta koskien muutosta aiempaan. Haastatelluista seitsemästä työnantajasta vain muutamalla on kokemusta yhteistyöstä useamman koulutuksen järjestäjän kanssa. Koska toteutukset vaihtelevat koulutuksen järjestäjittäin, myöskään pääkaupunkiseudun työnantajien näkemyksiä ei voi yleistää. Kotoutumiskoulutuksen opiskelijat ovat olleet pääosin palvelualan sekä sosiaali- ja terveysalan profiloituista koulutuksista, mutta mukana oli myös tietävästi yksi korkeakoulutettujen moduuliin osallistunut. Haastatteluissa työnantajissa on edustettuihin toimijoita seuraavilta toimilta: palvelutalo, ravintola-ala, kirjastotoimi, päiväkotitoimi, urheiluseura.

Haastatelluista työnantajista yksi kolmesta, joilla on ollut aikaisempaa kokemusta kotoutumiskoulutuksen harjoittelijoista, tunnisti eroja aikaisempiin toteutuksiin. Kyseinen työnantaja kertoi, että nykyinen kotoutumiskoulutuksen toteutustapa painottuu enemmän työharjoitteluun kieliharjoittelun sijaan, mikä on helpotus työpaikalle. Pidempi harjoittelu-aika 3–8 viikkoa antaa enemmän niin opiskelijalle kuin työnantajalle:

Pääsevät paremmin tutustumaan työelämän rakenteisiin, tiimipalaverit, poissaolokäytännöt jne., antaa realistisemman kuvan työelämästä Suomessa.

Sama työnantaja koki, että kouluttajien yhteydenpito on paljon aktiivisempaa kuin aikaisemmin:

On paljon aktiivisempaa nyt. Kouluista soitetaan paljon herkemmin, onko harjoittelija tullut paikalle. Välillä haluavat tulla katsomaan harjoittelijaa ja välillä puhuvat ohjaajan eli minun kanssa.

Muut haastatellut eivät joko nähneet eroa aikaisempaan tai aikaisempaa kokemusta ei ole ollut. Haastatteluiden perusteella koulutuksen järjestäjien yhteydenpitokäytännöt ja ohjauskäytännöt eroavat joka tapauksessa jonkin verran toisistaan.

Työnantajat, joilla on ollut aikaisemmin kotoutumiskoulutuksen opiskelijoita, kokevat, että erot opiskelijoiden valmiuksissa ja motivaatiossa vaihtelevat henkilöittäin, jolloin myös taustakoulutuksella on luonnollisesti merkitystä. Yksi kokenut työnantaja kokee muutoksena aiempaan, että työpaikalle tulee opiskelijoita enemmän ryhminä, eli useampi henkilö kerralla, ja milloin ryhmällä on keskimäärin heikompi taustakoulutus ja työelämävalmiudet, on tilanne myös työnantajalle haastavampaa kuin sekaryhmien ohjaus.

Ylipäänsä opiskelijoiden motivaatiota pidettiin korkeana. Näkemykset opiskelijoiden riittävästä valmiuksista vaihtelevat paljon työnantajittain. Toisissa tehtävissä aikaisemmassa vaiheessa toteutettu harjoittelu, jolloin opiskelijan kielitaito ei ole vielä kehittynyt, ei ole ongelma, osa edellyttää jo jonkinlaista peruskielitaitoa:

Vaihdellut hirveän paljon taso. Osa ei osaa yhtään, osa ollut pidempään jo maassa ja osaavat paremmin. Täällä se ei sillein häiritse, voi kuvista katsoa tehtäviä.

Kysymykseen, miten kotoutumiskoulutusta tulisi edelleen kehittää, jotta se palvelisi parhaiten työnantajaa, opiskelijoita ja koulutuksen järjestäjän työelämäyhteistyötä, koskevat vastaukset liittyivät harjoittelujaksojen tavoitteisiin. Yksi työnantaja koki, että lyhyen harjoittelun vaatimukset ja

tavoitteet ovat liian korkealla; tavoitteeksi tulisi asettaa kielitaidon kehittymisvaiheessa kuunnella mahdollisimman paljon suomen kieltä ja osallistua. Toinen työnantaja taas koki, että sopimukseen tulisi kirjata tarkemmin, mitä tehtäviä opiskelijalle kuuluu.

Yksi työnantaja, jolla ei ole ollut aikaisempaa kokemusta kotoutumiskoulutuksessa olevista opiskelijoista, nosti hyvin vahvasti esiin, että koulutuksia ja harjoittelumahdollisuutta tulisi markkinoida työnantajille paljon nykyistä vahvemmin. Esimerkiksi urheiluseurat voivat olla hyvin otollisia paikkoja, mutta kun koulutuksen järjestäjät ja opiskelijat eivät ole yhteydessä, tiet eivät kohtaa. Se, että tässä tapauksessa työpaikalla oli kotoutumiskoulutuksessa ollut opiskelija, oli ollut tuttavallista ansiota:

Voisi olla enemmänkin kysyntää, mutta ei osata hakea. Sattuman kauppaa nyt. Monesti mietitty, että mihin voisimme lähestyä ... jos olisi instansseja joihin ottaa suoraan yhteyttä... Vielä harmaa alue meille.

Käytännön näkökulmasta työnantaja nosti esiin heillä olleen opiskelijan puolesta, että kielitasoltaan eri tasoisten opiskelijoiden sekoittaminen ryhmässä ei palvele tarkoitusta: korkeasti koulutettuna ja hyvät oppimisvalmiudet omaavan kielitaito ei ollut merkittävästi kehittynyt, kun ryhmässä oli paljon hitaammin eteneviä.

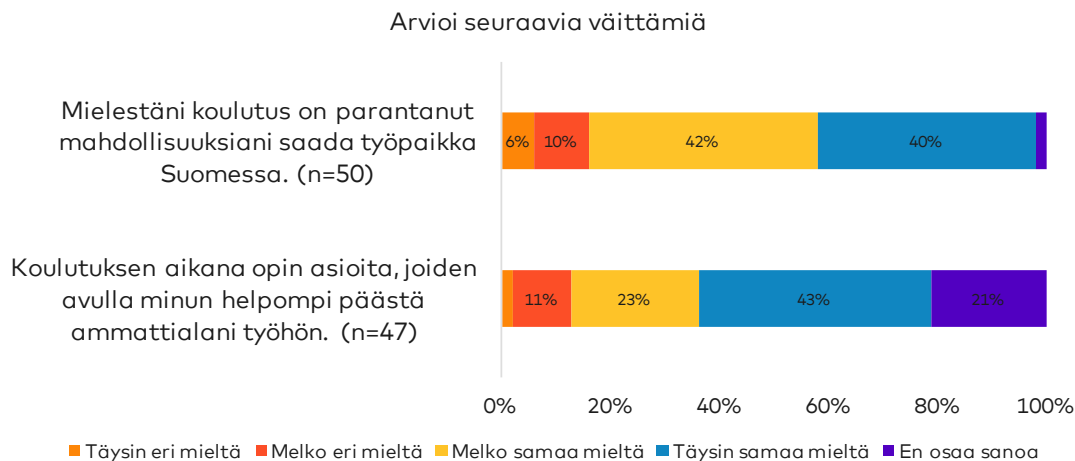
Työnantajien haastatteluissa korostettiin myös persoonan merkitystä, esimerkiksi omaaloitteisuutta ja ulospäinsuuntautuneisuutta.

Opiskelijoille suunnattu kysely

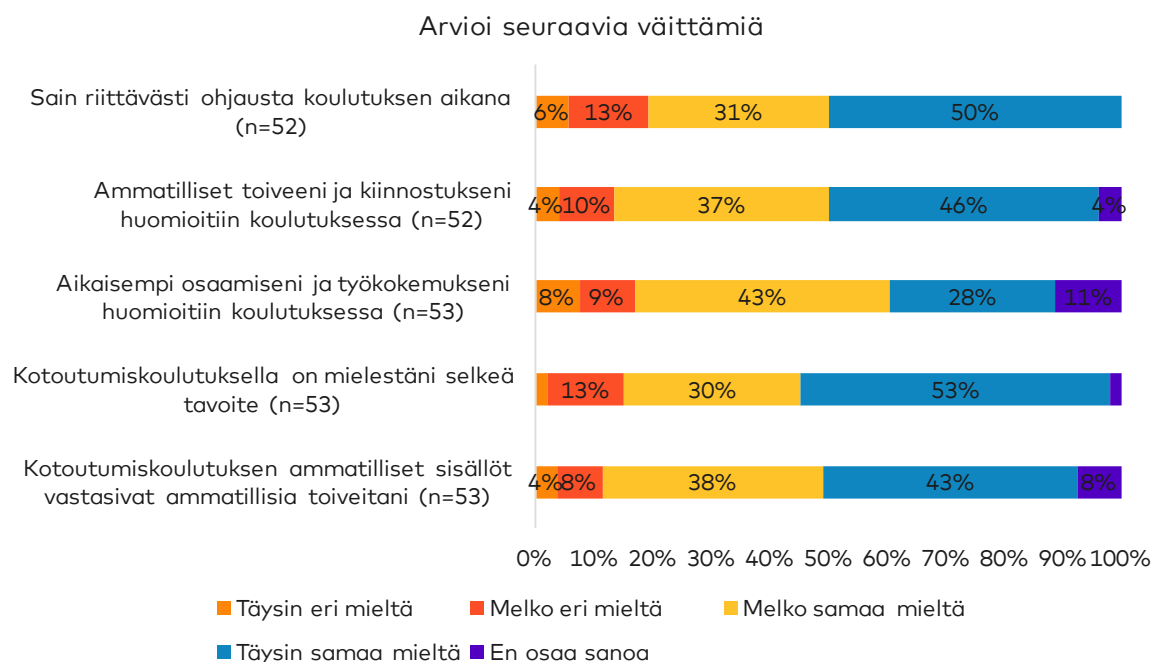
Opiskelijoille suunnatun kyselyn kautta saatiin 58 vastausta. Kysely toteutettiin seuraavilla kielillä: Suomi (selkokieli), somali, arabia, venäjä, englanti ja kurdi. Ilman vertailutietoa aikaisempiin kotoutumiskoulutuksen toteutuksiin kyselyn tuloksista saa lähinnä yleiskuvan opiskelijoiden tyytyväisyydestä. Vastauksia saatiin kolmen koulutuksen järjestäjän koulutuksista, joista 66 % vastauksista koski sosiaali- ja terveysalan ryhmää, 14 % tekniikan alan ryhmää, 10 % palvelualan ryhmää ja 10 % ei ole osannut sanoa, missä ryhmässä oli ollut. Opiskelijoista lähes puolet kokee, että koulutus on vastannut aikaisempaa työkokemusta tai koulutustaustaa.

Arviot koulutuksista ovat varsin positiivisia. Kuitenkin noin viidennes eli 10 opiskelijaa on arvioinut, ettei ole tyytyväinen saamaansa ohjaukseen. Sisältöihin liittyvissä arvioissa osuus on vielä pienempi. Suuri osa (83 %) on arvioinut, että ammatilliset toiveet ja kiinnostus on huomioitu koulutuksessa ja että kotoutumiskoulutuksella on ollut selkeä tavoite. Arvioissa siitä, onko saanut riittävästi tietoa ammattialasta tai suomalaisesta työelämästä ja yhteiskunnasta, myös noin viidennes on varsin kriittinen. Yhtä paljon kriittisiä oli arvioitaessa opettajien suomen kielen opetusta, kun puolestaan ammatti- ja työelämätaitojen opetukseen oltiin hyvin tyytyväisiä. Vastaajista 82 % uskoo, että koulutus on parantanut mahdollisuuksia saada työpaikka Suomessa. 66 % uskoo, että oppi koulutuksessa asioita, joiden avulla on helpompi päästä ammattialan työhön. 86 % on tyytyväinen koulutuksesta saatuaan ohjaukseen siitä mitä kannattaa tehdä koulutuksen jälkeen. Vastaajista valtaosa halusi silti lisää suomen kielen opetusta.

Kuvissa 4–6 on esitetty vastaajien näkemyksiä koulutuksen toteutuksesta ja koetuista hyödyistä. Kyselyn tuloksia olisi kiinnostava verrata opiskelijoihin, jotka ovat osallistuneet ammatillisten moduulien sijaan yleisiin koulutusmoduuleihin, jolloin saataisiin näkyviin eroja erityisesti ammatillisten koulutusten onnistumisesta opiskelijoiden näkökulmasta.

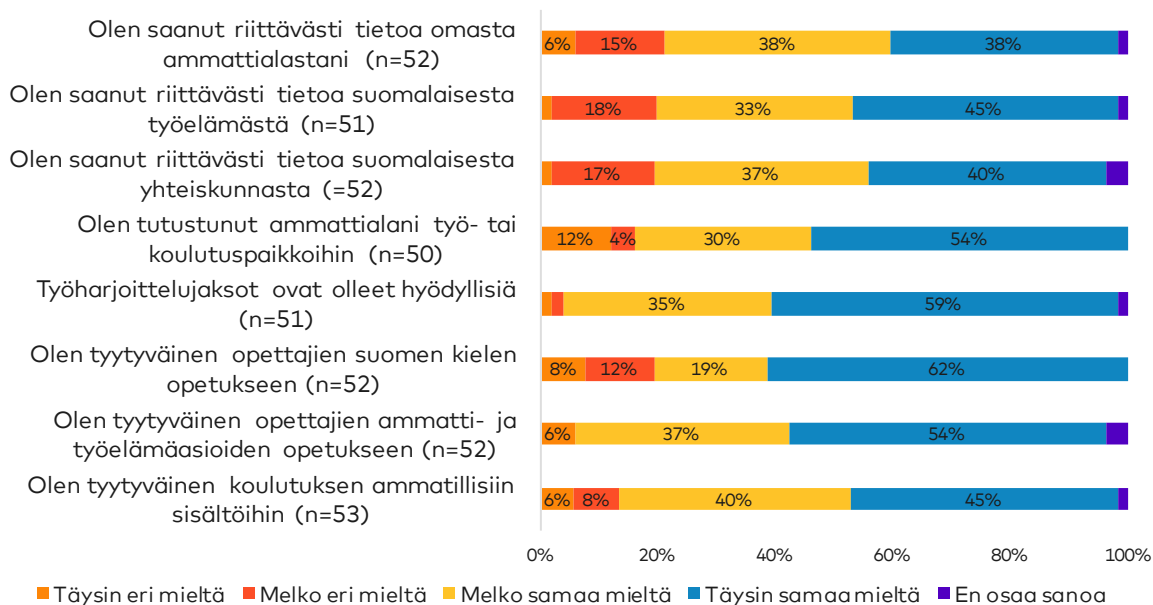

Kuva 4. Opiskelijoiden arvioita koulutuksen vaikutuksista työllistymiseen

Kuva 5. Opiskelijoiden arvioita saamastansa ohjauksesta ja koulutuksen osuvuudesta suhteessa aikaisempaan osaamiseen ja kiinnostuksen kohteisiin

Arvioi seuraavia väittämiä

Kuva 6. Opiskelijoiden arvioita koulutuksen sisällöistä ja opettajien osaamisesta

5. Mallien tulokset ja vaikutukset URA- ja KOPO-aineistojen perusteella

Tässä kappaleessa analysoidaan Koulutusportti-järjestelmän ja TE-hallinnon asiakastietojärjestelmä URA:n tiedot. Aineistoa tulkittaessa tulee muistaa, että pääkaupunkiseudun aineistossa seurataan moduuleissa 3–4 aloittaneita ja Turussa poiminta on tehty ensimmäisestä moduulista aloittaneista. Paikkakuntien mallit ovat myös perustavin osin erilaiset, joten tuloksia ei muutoinkaan voi vertailla keskenään.

5.1. Aineisto

Kotoutumiskoulutuksen uusien mallien määrällistä tuloksellisuutta tarkasteltiin muodostamalla kokonaisrekisteriaineisto Koulutusportti-järjestelmän ja TE-hallinnon asiakastietojärjestelmä URA:n tiedoista. Koulutusportista poimittiin ensin uuden mallin mukaisiin koulutuksiin ilmoittautuneiden opiskelijoiden henkilötiedot, kielitaidon lähtötaso ja koulutuksen jälkeinen taso sekä tieto koulutuksen aloittamisesta, keskeyttämisestä tai päättämisestä syineen ja päivämäärineen.

Koulutusportista saaduilla tunnistetiedoilla haettiin URA:sta opiskelijoiden työllisyyshistoria ajankakselle 21.4.2017–28.2.2018, joka kattaa ajan ensimmäisen tarkasteltavan koulutuksen päättymisestä siihen, kunnes viimeisestä tarkasteltavasta koulutuksesta on kulunut 3 kuukautta. URA:an kirjataan kultakin työnhakijalta työllisyyskoodin muutokset tai työnhakujakson päättymissyyt. Koulutuksen päättymisajankohdasta tai keskeyttämisajankohdasta laskettiin 7 ja 90 päivän päähän sijoittumisen tarkastelupiste ja valittiin ajankohtana voimassa ollut työllisyyskoodi tai edeltävä työnhakujakson päättymissyy. Kokonaisuudessaan aineisto kattaa 562 koulutuksen aloittanutta ja 302 päättäneitä maahanmuuttajaa.

Taulukko 1. Koulutuksiin osallistuneet aineistossa.

	Pääkaupunkiseutu	Turku
Havaintoja aineistossa	273	362
Aloittanut koulutuksen	245 (90 %)	317 (88 %)
Keskeyttänyt koulutuksen	76 (31 % aloittaneista)	184 (58 % aloittaneista)
Päättänyt koulutuksen	169 (69 % aloittaneista)	133 (42 % aloittaneista)

5.2. Sijoittuminen koulutuksen jälkeen

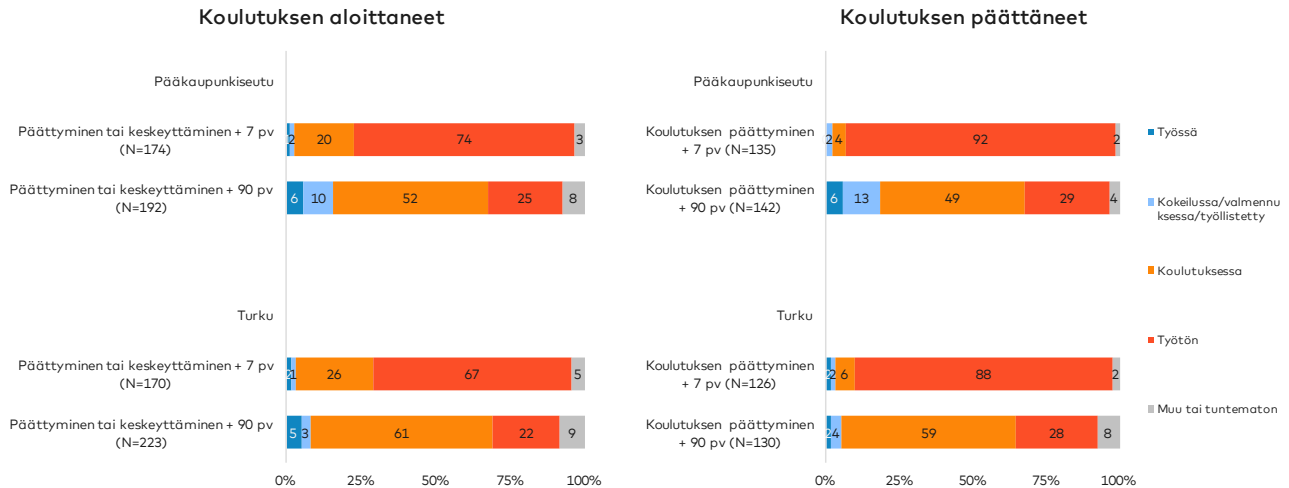
Sijoittumista koulutuksen jälkeen tarkasteltiin 7 ja 90 päivän kuluttua koulutuksen päättymisestä tai sen keskeyttämisestä. Kolmen kuukauden vaikuttavuus on muodostunut standardiksi TE-hallinnon toimenpiteiden seurannassa, ja vertailukohtana myös tilanne heti koulutuksen jälkeen on mielenkiintoinen. Mahdollisten kirjaamisviiveiden takia välittömästi koulutuksen jälkeistä tilannetta tarkasteltiin viikon kohdalla. Tarkastelu suoritettiin erilaisia tietotarpeita varten kaikista koulutuksen aloittaneista mutta myös vain koulutuksen päättäneistä opiskelijoista. Tulokset ovat yhdenmuukaisia. Sijoittumisvaihtoehdot luokiteltiin viiteen mielekkääseen luokkaan: 1) Työssä olevat (yleisillä työmarkkinoilla), 2) Työkokeilussa tai työllistettynä olevat, 3) Koulutuksessa olevat, 4) Työttömänä olevat ja 5) Muut tai tuntematon. Luokka 5 pitää sisällään mm. työvoiman ulkopuolelle siirtyneet ja työnhaun tuntemattomasta syystä päättäneet, mutta ei henkilöitä, joiden tiedot puuttuivat URA:sta. Työllisyyskoodin puuttuessa sopiva luokka on päätelty työnhaun päättymissyyn perusteella.

Sijoittumisen näkökulmasta uusien mallien käyttöönotolla ei aineiston valossa ole ollut vaikutusta aiempaan tilanteeseen verrattuna.

Välittömästi koulutuksen päättymisen jälkeen valtaosa opiskelijoista on työttömänä sekä Turussa että pääkaupunkiseudulla. Koulutuksen keskeyttäneistä taas useat ovat siirtyneet jo 7 päivän kohdalla uuteen koulutukseen, mikä selittää eroja aloittaneiden ja päättäneiden sijoittumistiedoissa. Keskeyttämisten selvästi yleisin syy onkin siirtyminen muuhun koulutukseen, eivätkä keskeyttäneiden sijoittumiset siten muuta kokonaisuutta merkittävästi.

Kolme kuukautta koulutuksen päättymisen tai keskeyttämisen jälkeen noin puolet pääkaupunkiseudun opiskelijoista on jossain muussa koulutuksessa. Neljäsosa on työttömänä, ja työllistyneenä, työllistettynä tai palvelussa on yhteensä 15–20 prosenttia opiskelijoista.

Turussa noin 60 prosenttia opiskelijoista on kolmen kuukauden jälkeen ollut koulutuksessa. Työttömänä koulutuksen aloittaneista on ollut 22 prosenttia. Työssä tai työllistettynä on ollut alle 10 prosenttia aloittaneista tai päättäneistä.

Kuva 7. Sijoittuminen 7 päivää ja 3 kuukautta palvelun päättymisen jälkeen (%).

Havaintomäärältään suppea aineisto, lyhyt seurantajakso ja koulutuksessa olevien suuri osuus tekevät tarkemman sijoittumista tai varsinkaan työllistymistä selittävien tekijöiden jatkotarkastelun mahdollottomaksi.

Tarkastelua tehtiin myös, iän, sukupuolen, koulutustaustan ja kielitaidon perusteella, mutta koska eri muuttujien kaikissa luokissa koulutuksessa olevien osuus on ollut noin puolet opiskelijoista, havaintojen määrä työllistyminen–työttömyys–akselilla on jäänyt huomattavan vähäiseksi. Aineiston perusteella ei voida päätellä eroja eri taustaisten opiskelijoiden sijoittumisessa koulutuksen jälkeen. Luotettavamman kuvan saamiseksi tarvittaisiin suurempi aineisto koulutuksen läpikäyneitä ja tarkoituksenmukainen vertailuryhmä.

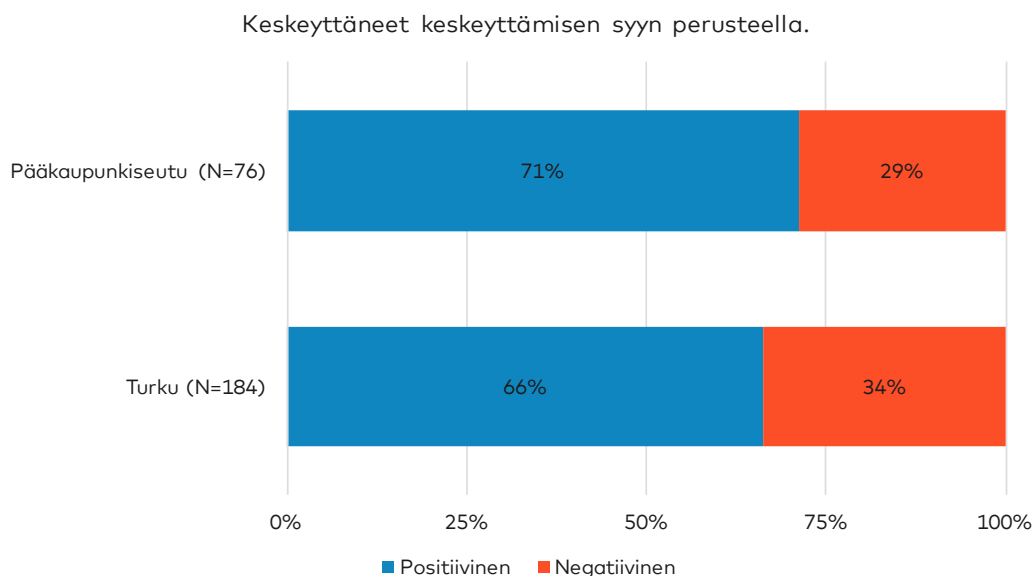
Vaikka aineistot on kerätty ja analysoitu osin eri tavoin, pääkaupunkiseudun koulutuksen päättäneiden sijoittuminen kolmen kuukauden jälkeen vastaa lähes täysin aiemmin kotoutumiskoulutuksen vaikuttavuudesta Uudellamaalla tehtyjä havaintoja.

5.3. Koulutuksen keskeyttäneet

Pääkaupunkiseudun uusien mallien mukaisen koulutuksen 3–4 moduuleissa on keskeyttänyt 31 prosenttia ja Turussa keskeyttäneitä moduulien 1–4 aikana on 58 prosenttia koulutuksen aloittaneista. Lukuja ei siten voi suoraan verrata keskenään. Keskeyttäneiden määrää tulee suhteuttaa myös keskeytyksen syihin. Keskeyttämiset kirjataan kahdeksan eri syykoodin alle, joista osa on tulkittavissa positiivisemmin kuin toiset. Positiivisiksi keskeyttämiseksi on tässä yhteydessä laskettu sijoittuminen koulutusalan työhön tai muuhun työhön, muun koulutuksen aloittaminen tai koodi "opetusjärjestelyt/karsiutunut jatkosta", jolla viitataan syystä tai toisesta (esim. kielitaidon perusteella) soveltuvampaan koulutukseen siirtämiseen. Tosin syy voi olla myös negatiivinen, mikäli opiskelija on ohjauksen johdosta tarpeidensa kannalta väärässä koulutuksessa, mutta tätä ei voi aineiston pe-

rusteella varmasti päätellä. Negatiivisia syitä ovat terveydelliset syyt, muut henkilökohtaiset syyt, tuntemattomat syyt ja poissaolot.

Pääkaupunkiseudun moduuleissa 3–4 keskeyttäneistä 71 prosenttia on ollut positiivisia keskeyttämiä. Turussa vastaava osuus koko koulutuksen ajalta eli moduuleista 1–4 on 66 prosenttia. Erot alueen, koulutuksenjärjestäjien tai koulutusprofiilien välillä olivat vähäisiä: vain noin kolmasosa kaikista keskeytyksistä on negatiivisia. Selvästi yleisin syy keskeytykselle on siirtyminen muuhun koulutukseen.

Kuva 8. Positiiviset ja negatiiviset keskeyttämiset.

5.4. Kielitaitotaso

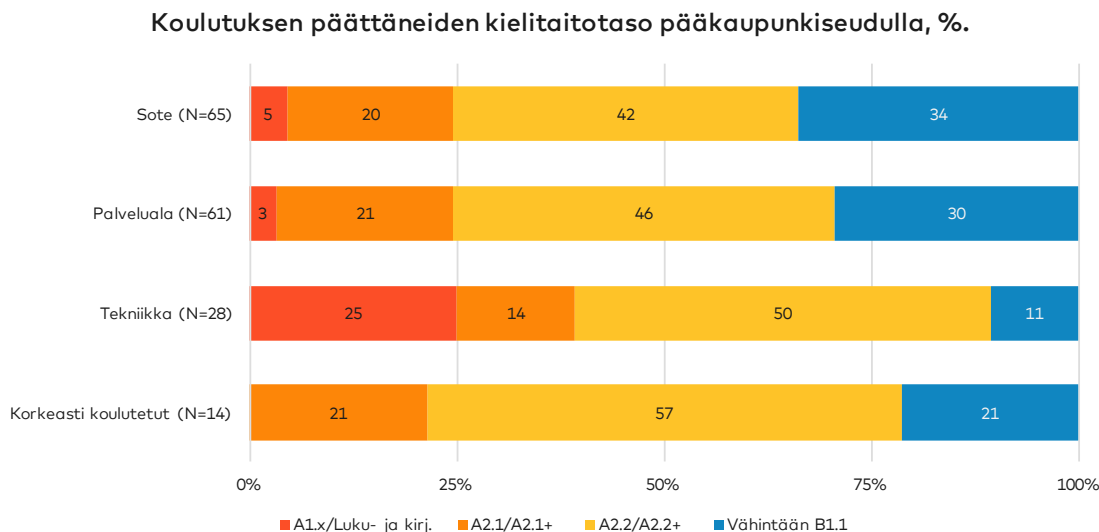
Molemmilla alueilla kielitaidon alkumittaus on tehty ennen koulutuksen alkamista ja saavutettu taitotaso on mitattu koulutuksen päättyessä. Saavutettua tasoa on tarkasteltu koulutusprofiili-kohtaisesti siten, että kielitaidon taso on jaettu neljään kuvaavaan luokkaan:

- 1) alle A2.1
- 2) A2.1–A2.1+
- 3) A2.2–A2.2+
- 4) vähintään B1.1.

Luokittelulla ja tuloksien esittämisellä prosentuaalisesti estetään yksittäisten opiskelijoiden tunnistaminen aineistosta.

Useimmat pääkaupunkiseudulla koulutuksen päättäneistä ovat saavuttaneet kielitaidon A2-tason: koulutuksesta riippuen noin 40–60 prosenttia (kuva 9). Tavoitellun vähintään B1.1-tasoisien kielitaidon on hankkinut vain noin 10–30 prosenttia päättäneistä opiskelijoista. Pääkaupunkiseudun profi-

loiduissa ammatillisissa moduuleissa jo lähtötason tulisi olla vähintään A2.1, mihin suhteutettuna enintään A2.1+-tason saavuttaneiden 20–40 prosentin osuutta voi pitää suhteellisen merkittävänä.

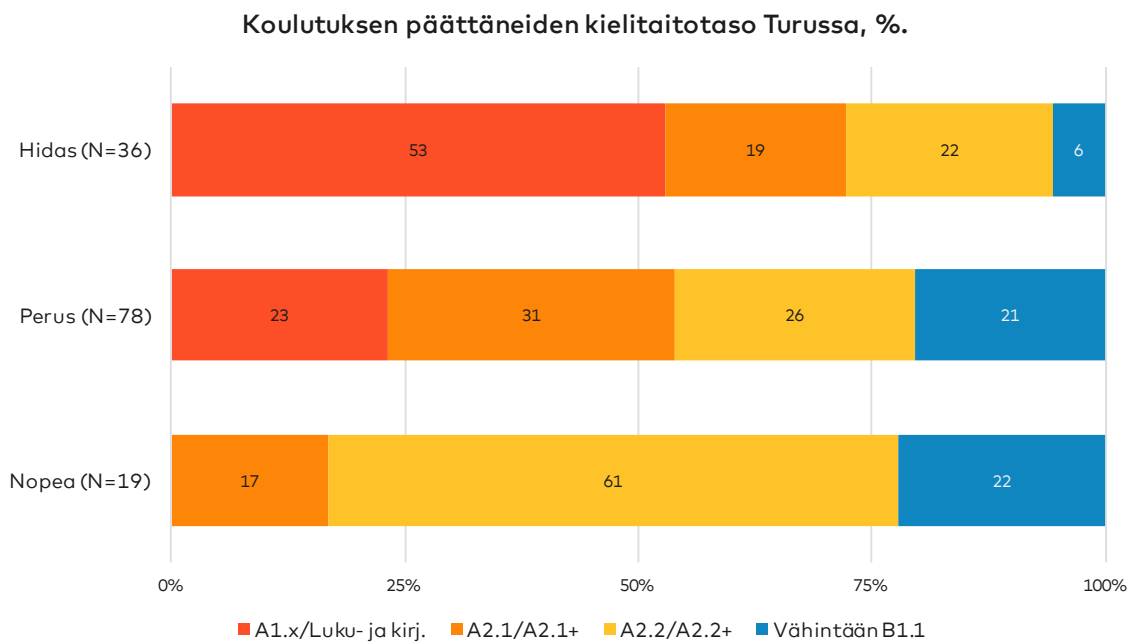

Kuva 9. Koulutuksen päättäneiden kielitaitotaso pääkaupunkiseudulla.

Turussa koulutusten tulokset kielitaidon osalta ovat odotuksien mukaisesti korkeampia nopeasti etenevien osalta (kuva 10). Hitaasti etenevissä koulutuksissa alle puolet opiskelijoista jää A1-tasolle, noin viidesosa A2.1- ja A2.2-tasolle kummallekin, ja vain muutama opiskelija on saavuttanut kielitaidon B1.1-tason. Peruspolun opiskelijoista noin puolet jää alle A2.2-tason ja tavoitellulle B1.1-tasolle on yltänyt viidesosa opiskelijoista. Nopean polun opiskelijoista noin 60 prosenttia on saavuttanut A2.2- ja noin 20 prosenttia B1.1-tason.

Turun koulutuksien osalta myös kielitaidon lähtötason yhteyttä saavutettuun kielitaidon tasoon tarkasteltiin. Kuitenkin käytännössä lähes kaikkien opiskelijoiden lähtötaso on ollut hyvin matala (0–A1.1), eivätkä erot siten ole riittävän suuria, jotta niiden vaikutusta voisi käytettävissä olleella aineistolla tutkia. Kokonaisuutena sekä pääkaupunkiseudulla että Turussa keskeinen havainto on, että vain pieni osa opiskelijoista saavuttaa tavoitellun B1.1-tason. Tulos vastaa aiempia havaintoja pääkaupunkiseudulta¹.

¹ Huhta et. al.: Aikuisten maahanmuuttajien kotoutumiskoulutuksen tulosten ennustaminen lähtötason arviointien perusteella. Aikuiskasvatus 3/2017.

Kuva 10. koulutuksen päättäneiden kielitaitotaso Turussa.

6. Hankintojen toteutus ja kehittämistarpeet

Tämä luku perustuu selvityksen yhteydessä toteutettuihin ostajien sekä palveluntuottajien haastatteluihin. Selvityksen kanssa samanaikaisesti oli käynnissä Uudellamaalla kotoutumiskoulutuksen uudet suunnat -työpajatyöskentely, joka käsitteli hankinnan toteuttamista vuonna 2018. Tässä kappaleessa on huomioitu myös kyseistä työpajatyöskentelyä.

Uudellamaalla ja Turussa kotoutumiskoulutuksen kilpailutuksen rakenne on ollut sellainen, että tarjoajien kelpoisuusehdoilla on pyritty rajaamaan tarjoajien joukkoa, jonka jälkeen opiskelijatyöpäivän hinnalla on ollut määrittävä painoarvo. Uudenmaan puitesopimuskilpailutus on toiminut osittain myös Turun kilpailutuksen perusteena, vaikka Turussa hinnan painoarvo on ollut pienempi. Koulutuksen toteuttajien haastatteluissa kilpailutusta kritisoidaan. Kriittisissä näkemyksissä luonnollisesti jokainen yhteistyösuhteen osapuoli näkee kilpailutusjärjestelmän haasteet omasta näkökulmastaan.

Näkemykset siitä, mikä on laadukasta kotoutumiskoulutusta ja millaisista seikoista se on kiinni, vaihtelevat myös suuresti. Suomalaisesta tutkimusperinteestä puuttuu myös tällaisia asioita valottava tutkimus, koska aktiivisen työvoimapolitiikan kautta tehdyt ostot ovat niin pieni osa muuta koulutusinvestointia. Koulutuksissa ei myöskään ole perinteitä ulkopuoliseen laadun auditointiin esimerkiksi siten, että jokin taho auditoisi koulutuksen toteutumisen koulutuksen aikana.

Edellä kuvatuista perusongelmista johtuen (näkökulman puute tulevien koulutusten alkamisajankohdista ja opiskelijavolyymeistä, kouluttajien käytössä olevat resurssit, tiedon kulun haasteet sekä hinnan suuri painoarvo) sekä palveluostamisen perusluoteesta johtuen on selvää, että palvelun laatua siten kuin ostaja sen haluaa määrittää, ei koskaan voida hankintatilanteessa täsmällisesti tietää. Tämän vuoksi koulutusten järjestämisessä tuleekin luoda ensisijaisesti muita mekanismeja koulutusten hallintaan. Teoriassa tällöin voitaisiin tehdä esimerkiksi seuraavia toimenpiteitä:

1. Kehitetään maksuperusteita,
2. Luodaan asiakastytyväisyyden kannustinmekanismeja,
3. Ohjataan markkinaosuutta parempia tuloksia saavuttaville,
4. Luodaan ulkoisia auditoinnin mekanismeja.

Alla on kutakin näistä käsitelty lyhyesti tarkemmin.

Maksuperusteiden kehittäminen voi tarkoittaa useita eri asioita. Nykyisessä puitesopimuskilpailutuksessa on maksettu opiskelijatyöpäivästä. Toinen vaihtoehto on, että kokonaishinta muutetaan ryhmämuotoiseksi hinnoitteluksi. Ensisijainen suositus koskee sitä, että opiskelijatyöpäivän asemasta ostetaan ryhmiä, jolloin jatko-ohjauksesta (eli ns. positiivisesta keskeyttämisestä tai jopa työllistymisestä ei voi teoriassakaan muodostua väärään toimintaan ohjaavaa kannustinta). Lähelläkohtaisesti tulospäätös on istuu tarkasti määriteltynä palveluun heikosti. Mikäli tulospäätösten lisäämisessä kuitenkin edetään seuraavien hankintojen yhteydessä, tulisi toimittajien kanssa käydä systemaattista teknistä vuoropuhelua tulospäätösten (osuus, määrä ja kriteerit) tarkentamiseksi.

Asiakastyytyväisyysbonuksen luominen sopimukseen kannustavaksi elementiksi voi auttaa jäsentämään asiakaskokemusta. Kotoutumiskoulutukselle tyypillisten "asiakaskokemussensitiivisten" palveluiden ongelmana on systemaattisen asiakaskokemuksen käsittelyn vaikeus nykyisillä palaute-mekanismeilla. OPAL-palautetta ei koeta luotettavaksi tai yksittäiset reklamaatiot voivat saada järjestelmässä suhteellisen suuret mittasuhteet. Asiakastyytyväisyysbonusta kannattaisi harkita vuositason erityisesti reklamaatioita koskien. Tällöin määritellään tietty bonustaso palvelusta, josta ei synny reklamaatioita, esimerkiksi seuraavasti:

- Paras palvelutaso: Ei reklamaatioita, maksetaan täysi bonus X €,
- Kohtuullinen palvelutaso: Vuodessa aloittaneista alle 2 % esittää kriittistä palautetta, maksetaan 50 % bonuksesta,
- Heikko palvelutaso: Vuodessa aloittaneista yli 2 % on esittänyt kriittistä palautetta / reklamaatioita palveluun liittyen.

Markkinaosuuden uudelleenjakaminen on tehty nykyisissä puitesopimuksissa kilpailutusvaiheessa, mutta sitä ei sopimuskauden aikana muuteta. Koulutusten hankinnassa voitaisiin miettiä esimerkiksi tiettyä %-osuutta asiakasvolyyminä, joka siirrettäisiin parempia tuloksia saavuttavalle silloin, kun asiakastyytyväisyystaso on täytynyt. Tällainen lähestymistapa edellyttää luonnollisesti tuloksen määrittämistä.

Neljäs mahdollinen kehittäminen linja olisi ulkoisen auditoinnin sisällyttäminen koulutuksen hankintaan. Tällöin ulkopuolinen auditoija auditoisi koulutuksen laatua niillä osatekijöillä, joita koulutuksen hankkija sille asettaa. Auditoinnin tulokset voisivat vaikuttaa esimerkiksi siihen, minkä verran ja minkälaisia ryhmiä kyseinen kouluttaja saa sopimuksen loppukaudella.

7. Johtopäätökset ja suositukset

Tässä luvussa esitetään ulkoisen arvioinnin johtopäätökset ja suositukset edellä kuvattuihin havaintoihin perustuen. Kuvaileviin arviointikysymyksiin ei esitetä tässä erikseen johtopäätöksiä, koska edellisissä kappaleissa on pyritty kuvaamaan kattavasti mallien toimeenpanoa. Tarvittaessa alla on aika ajoin käsitelty erikseen Turkua ja pääkaupunkiseutua.

Kotoutumiskoulutusten uusien toimintamallien toteutus käytännössä

Johtopäätös 1: Ammatillistamista on toteutettu molemmilla alueilla eri tavoin. Toteutuksen tapoihin vaikuttavat ELY-keskusten ohjeistus, voimassa ollut puitekilpailutus sekä kouluttajien oman toiminnan profiilit ja vahvuudet. Keskeiset tavat ovat olleet seuraavat:

- Turussa koulutusten ammatillistamisessa käytetyt menetelmät ovat olleet ammatillisen sanaston opiskelu, eri ammattien esittely, työpaikkakäynnit, kouluttajien ja yrittäjien esittelmät sekä koulutuskokeilut ja työssäoppimisen lisääminen. Toteutustavoissa ja painotuksissa on jonkin verran kouluttajakohtaisia eroja. Suurin muutos aiempaan on havaittavissa vahvempana ohjauksena: ammatillistaminen näkyy erilaisena työelämään tai koulutukseen suuntaava ohjauksellisenä työnä. Turussa ammatillistamisen sijaan voitaisiin kuitenkin enemmänkin puhua työelämälähtöisyyden sekä koulutus- ja uraohjauksen vahvistumisesta. Alueen koulutus- ja työmarkkinatilanteessa vahvan ohjauksen kielituettuun koulutukseen eri vaiheissa kotoutumiskoulutusta voidaan nähdä palvelevan tarkoitusta, mutta vielä on liian aikaista arvioida, kuinka kestäviä esimerkiksi eri koulutuspoluille siirtymiset ovat.
- Pääkaupunkiseudulla ammatillistamiseen ohjataan vahvemmin jo kotoutumiskoulutuksen moduulirakenteella: ohjauksellinen muutos tapahtuu viimeistään toisen moduulin aikana, jolloin opettajien tulee tehdä yhdessä opiskelijan kanssa jatkosuunnitelma ja polutus joko yleiseen tai ammatillisesti profiloituneeseen koulutukseen. Tämän onnistumisesta pitkälti riippuu, kuinka hyvin ammatillistamista voidaan ammatillisissa moduuleissa toteuttaa. Ammatillisesti suuntautuneessa moduulissa ammatillistaminen tarkoittaa alakohtaisen sanaston, alakohtaisia koulutuspaikkoihin ja työelämään tutustumisia, työelämävalmiuksien kartuttamista sekä omien vaihtoehtojen ja vahvuuksien tunnistamista ja uraohjausta.

Johtopäätös 2: Joustavuus ja henkilökohtaistaminen toteutuu koulutuksissa selvityksen aineiston perusteella melko hyvin käytettävissä olevien resurssien puitteissa.

Eroa aiempaan ei tältä osin pidetä kovin suurena, sillä yksilöllinen koulutusten toteutus on tunnusomaista aikuiskoulutukselle, ja joustoja mahdollistetaan tarpeen mukaan. Koulutuksen yksilökohtaisen eriyttämisen käytännöt näyttäytyvät kuitenkin varsin vähäisinä, ja taustalla nähdään koulutuksiin varatut resurssit ja ryhmien heterogeenisyys. Henkilökohtaistaminen toteutuu lähinnä työharjoittelujen, yksilöohjauksen ja esim. verkkoaineistoiden avulla toteutettuna itsenäisenä opiskeluna. Henkilökohtaiset polut konkretisoituvat vahvimmin koulutuksen aikaisena poluttamisena muihin koulutuksiin, ja ohjaus niihin on aikaistunut. Molemmilla alueilla uusien mallien mukaisen vahvempi ja varhaisempi ohjaus tukee aiempaa tarkempaa yksilön tarpeiden ja toiveiden tunnistamista. Tämä näkyy myös siinä, että kotoutumiskoulutuksen kesken löytyy polkuja muihin koulutuksiin ja joissain tapauksissa myös työelämään.

Laajempi kysymys pääkaupunkiseudulla on, kuinka joustavia ja henkilökohtaisiin tarpeisiin perusteluja ovat polutukset profiloituihin koulutuksiin. Ammatilliset moduulit muodostetaan ns. sekaryhmiksi, joissa sekoittuvat alkuperäiset polut (hidas, perus, nopea), mikä tuo haasteita toteutustapoihin. Osaamisen kehittämisen tarpeiden ohella on myös muita tarpeita. Ammatillisesti profiloitunut koulutus saatetaan järjestää mahdollisesti eri kaupungissa pidempien etäisyyksien päässä vaikuttaen esimerkiksi perheen lastenhoitoon liittyviin seikkoihin. Opiskelijan koulutuksellisen tasarvon näkökulmasta on tärkeää kehittää koulutuksia siten, että polutus (ml. opiskelijoiden kielitaitotason huomiointi) on kokonaisuudessaan tarkoituksenmukainen.

Ammatillisten moduulien osalta on kuitenkin oletettava, että milloin ryhmä on muodostettu onnistuneesti ja asiakas on polutettu vahvuksiensa mukaisesti, asiakkaan saamat hyödyt ovat suuremmat kuin mahdolliset melko lyhytkestoiset käytännön hankaluudet. Näin ollen voi esimerkiksi koulutusten laadun ja ryhmien riittävän koon osalta olla tarkoituksenmukaista jatkossa keskittää esimerkiksi korkeasti koulutettujen ryhmien toteutusta pääkaupunkiseudulla.

Johtopäätös 3: Opiskelijoiden saamat hyödyt ammatillisuuden lisääntymisestä sekä vahvemmassa ohjauksesta liittyvät erityisesti siihen, että opiskelijat saavat omaan ammatilliseen kiinnostukseen suuntautuneempia koulutuksia niin toteutustavoiltaan kuin sisällöiltään sekä ajantasaista tietoa alan koulutuksesta ja työtilanteesta, jotta he voivat arvioida tietyn alan sopivuutta itselleen.

Selvityksen kohteena olleissa koulutuksissa ohjaus on aiempaa tavoitteellisempaa ja varhaisempaa, mikä on opiskelijan etu. Potentiaalisena riskinä tässä voi olla se, että opiskelijan näkökulmasta koulutusvalintoja ohjaa lähinnä vain lisääntynyt koulutustarjonta mahdollisesti aloille ja työtehtäviin, jotka eivät ole yksittäisen opiskelijan pidemmän aikavälin tavoitteiden tai kykyjen mukaisia, vaikka koulutustarjonta asiallisesti perustuisikin elinkeinoelämän ja työmarkkinoiden kysyntään. Näin voi käydä, mikäli yksilöllinen asiakastarpeiden mukainen ohjaus ja koulutuksen henkilökohtaistaminen ei aidosti toteudu koulutuksen aikana. Selvityksen teon hetkellä runsas tarjonta kielituetta koulutusta, erityisesti MAO-koulutusten muodossa, on helpottanut tilannetta sen osalta, että on ollut polkuja, joille ohjata. Vasta pidemmällä aikavälillä on todennettavissa johtaako tämä oikeasti parempaan työllisyyteen. Näin ollen kotoutumiskoulutuksissa ohjauksen laatuun tulee kiinnittää jatkossa erityistä huomiota.

Johtopäätös 4: Saatujen kokemusten valossa voidaan alustavasti arvioida, että pääkaupunkiseudun profiloituista koulutuksista sosiaali- ja terveysalan koulutuksissa osallistujat ovat joko onnistuneemman polutuksen tai selkeämmin rajatun ammattialan takia olleet motivoituneita sekä pääsääntöisesti aidosti alalle suuntautuneita. palvelualan ryhmät ovat olleet opetuksen kannalta haastavimpia. Korkeakoulutettujen ryhmät koetaan myös onnistuneiksi kuten myös tekniikan ryhmät, joissa tosin on osin ollut samankaltaisia haasteita kuin palvelualan ryhmässä.

Kouluttajien toiminta uusien toimintamallien toimeenpanossa

Johtopäätös 5: Kouluttajien toiminnassa on molemmilla alueilla huomattavissa uuden opettelun ja muutoksen johtamisen haasteita. Molemmilla alueilla on toimijoiden välisiä eroja sekä myös opettajakohtaisia tapoja ammatillistamisen lisäämiseksi.

- Turussa ero aikaisempaan toteutusmalliin on pääkaupunkiseutua pienempi. Parhaimmillaan uusi toteutusmalli on syventänyt yhteistyötä S2-opettajien sekä työelämäkouluttajien välillä sekä lisännyt jossain määrin yhteistyötä myös toimijoiden välillä.
- Pääkaupunkiseudulla ammatillisesti profiloituneissa moduuleissa on kouluttajien osalta hyödynnetty monia eri tapoja ammatillistamisen toteuttamiseksi, mutta kokonaisuudessaan opettajien odotukset ovat usein olleet toteuttamismahdollisuuksia suurempia. Poluttamisen osuvuuden ongelmien ohella tämä viittaa myös siihen, että opettajien osaamisen kehittäminen on jatkossa keskeistä. Tämä koskee niin alkumoduulien kuin ammatillisten moduulien opettajia.

Johtopäätös 6: Uusien mallien käyttöönotto on vaikuttanut opettajien työhön parhaimmillaan siten, että suomen kielen opettajien ja työelämäopettajien – ja joidenkin toimijoiden osalta myös ammatillisten opettajien – yhteistyö on tiivistynyt. Tämän seurauksena voidaan nähdä, että parhaimmillaan opettajien ammatti-identiteetti voi kehittyä ammatillistamisen seurauksena sekä työelämälähtoisemmäksi että kielitietoisemmaksi.

Pääkaupunkiseudulla mallien käyttöönotto on tuonut nopean poluttamisen näkökulmasta suurempia muutoksia kouluttajien työn rytmitykseen, mutta osalla myös ennakkoimattomuutta työsuhteisiin johtuen epävarmuudesta liittyen koulutusten alkamisajakohtiin. Turussa käytännön tason vaikutukset työnkuviin ja koulutusten suunnitteluun ovat melko vähäisiä.

Kouluttajien työelämäyhteyksiä on selvityksen perusteella edelleen vahvistettava, sillä työharjoittelujaksojen merkitys on kotoutumiskoulutuksen ammatillistamisen näkökulmasta oleellinen. Työntantajahaastatteluiden perusteella työnantajien tietoisuus kotoutumiskoulutuksesta on melko vähäistä ja sirpaleista, ja kouluttajien vakiintuneiden yhteistyösuhteiden rinnalle tarvitaan monipuolisesti uusia työelämäyhteyksiä.

Johtopäätös 7: Vaikutuksia opiskelijoiden motivaatioon on opettajien haastatteluissa pidetty varovaisen positiivisina varsinkin silloin, kun näkymä työelämään siirtymisestä on konkreettinen ja opiskelijoiden muodostama ryhmä tukee positiivista uskoa työllisyys- ja koulutuspolkujen toteutumiseen.

Tämän selvityksen yhteydessä ei ole kuitenkaan ollut käytössä sellaisia aineistoja, joiden perusteella voitaisiin muodostaa pitkälle meneviä johtopäätöksiä ammatillisien ja työelämälähtöisten kotoutumiskoulutusmallien vaikutuksesta opiskelijoiden motivaatioon. Vaikutus motivaatioon on haastattelujen perusteella pitkälti riippuvainen opiskelijan lähtötasosta ja omasta orientaatiosta ja tavoitteellisuudesta. Ohjauksen lisääntymisen myötä osallisuuden vahvistumisen voidaan kuitenkin olettaa kasvattavan motivaatiota. Paremman mahdollisuuden henkilökohtaisten ammatillisten kiinnostusten toteuttamiseen aikaisessa vaiheessa, jo osana kotoutumiskoulutusta, voidaan myös olettaa edesauttavan opiskelijoiden motivaatiota jatkossa.

TE-toimisto uusien toimintamallien toimeenpanossa

Johtopäätös 8: Koulutusten uudet toteutusmallit eivät merkittävästi ole vaikuttaneet TE-palveluiden asiakasohjauksesta vastaavien vastuuasiantuntijoiden työnkuvaan.

Osa arvioi yhteistyön koulutuksen järjestäjien edustajien tiivistyneen ja arvioi myös koulutuksen järjestäjien vahvemman ohjausotteen helpottaneen ohjaustyötä, kun kotoutumiskoulutuksesta päättyvien polutus on suunniteltu aiempaa paremmin jo koulutuksen aikana. Vaikutukset etenkin pääkaupunkiseudulla TE-toimiston koulutusyksikössä toimiviin ja heidän työnkuvaan on ollut selvästi suurempi, sillä koulutusyksikön asiantuntijoilla on merkittävä rooli koulutusten aikataulutuksen suunnittelussa ja koko järjestelmän koordinoijina.

Koulutuksen tulokset ja vaikuttavuus

Toimeenpantujen mallien tulokset eivät selvityksen käytössä olleen kapean tilastoaineiston perusteella eroa aiemmin toteutetuista kotoutumiskoulutuksista.

Johtopäätös 9. Vain pieni osa opiskelijoista saavuttaa kielitaidon B1.1-tason.

Pääkaupunkiseudun profiloitujen koulutusten opiskelijoista 40–60 prosenttia on saavuttanut kielitaidon A2.2-tason ja 10–30 prosenttia tavoitteena olleen B1.1-tason. Koulutuksesta riippuen noin 20–40 prosenttia jää alle A2.2-tason, vaikka kaikkein aloittaneiden lähtötasonkin olisi tullut olla vähintään A2.1.

Turussa hitaasti etenevissä koulutuksissa alle puolet opiskelijoista jää A1-tasolle, noin 20 prosenttia A2.1- ja A2.2-tasolle kummallekin, ja vain muutama opiskelija on saavuttanut kielitaidon B1.1-tason. Peruspolun opiskelijoista noin puolet jää alle A2.2-tason ja tavoitellulle B1.1-tasolle on yltänyt viidesosa opiskelijoista. Nopean polun opiskelijoista noin 60 prosenttia on saavuttanut A2.2- ja noin 20 prosenttia B1.1-tason. Turun koulutusten opiskelijoista suurimman osan kielitaidon lähtötaso on ollut hyvin matala (0–A1.1).

Johtopäätös 10. Välittömästi koulutuksen päättymisen jälkeen valtaosa opiskelijoista on työttömänä sekä Turussa että pääkaupunkiseudulla.

Kolme kuukautta koulutuksen päättymisen tai keskeyttämisen jälkeen noin puolet pääkaupunkiseudun opiskelijoista on jossain muussa koulutuksessa. Neljäsosa on työttömänä, ja työllistyneenä, työllistettynä tai palvelussa on yhteensä 15–20 prosenttia opiskelijoista. Turussa noin 60 prosenttia opiskelijoista on kolmen kuukauden jälkeen ollut koulutuksessa. Työttömänä koulutuksen aloittaneista on ollut 22 prosenttia. Työssä tai työllistettynä on ollut alle 10 prosenttia aloittaneista tai päättäneistä.

Suppea aineisto, lyhyt seurantajakso ja koulutuksessa olevien suuri osuus tekevät tarkemman sijoittumista tai varsinkaan työllistymistä selittävien tekijöiden jatkotarkastelun mahdolliseksi. Tarkastelua tehtiin myös, iän, sukupuolen, koulutustaustan ja kielitaidon perusteella, mutta koska eri muuttujien kaikissa luokissa koulutuksessa olevien osuus on ollut noin puolet opiskelijoista, havaintojen määrä työllistyminen–työttömyys–akselilla on jäänyt huomattavan vähäiseksi. Aineiston perusteella ei voida päätellä eroja eri taustaisten opiskelijoiden sijoittumisessa koulutuksen jälkeen.

Pääkaupunkiseudun moduuleissa 3–4 keskeyttäneistä 71 prosenttia on ollut positiivisia keskeyttämiä. Turussa vastaava osuus koko koulutuksen ajalta eli moduuleista 1–4 on 66 prosenttia. Erot alueen, koulutuksenjärjestäjien tai koulutusprofiilien välillä olivat vähäisiä: vain noin kolmasosa kaikista keskeytyksistä on negatiivisia. Selvästi yleisin syy keskeytykselle on siirtyminen muuhun koulutukseen.

Johtopäätös 11: Kotoutumiskoulutuksen perusteiden päivytyksen jälkeen vahvempaa ammatillistamista voi tehdä hyvin eri tavoin.

Jo pelkästään tässä selvityksessä tarkastellut kaksi mallia ovat keskenään hyvin erilaisia. Pääkaupunkiseudun mallissa on enemmän ammatillistamista tukevia painotuksia, mutta sen toteuttaminen vaatii kohtuullisen suurta opiskelijavolyymiä. Käytännössä Turun malli on helpommin toteutettavissa muualla Suomessa, mutta se ei nykyiseltään, ainakaan vielä, juuri ratkaise esimerkiksi hitaan polun opiskelijoiden koulutuksen aiempaa vahvempaa ammatillistamista.

Ennemminkin saadut alustavat kokemukset herättävät kysymyksen siitä, että jatkossa tulisi tarkastella sitä, miltä osin kotoutumiskoulutuksen ammatillistaminen ei mahdollisesti hyödytä kaikkia heikon lähtötason omaavia tai hitaasti eteneviä opiskelijoita. Laajemmin kyse on myös siitä, kenelle kotoutuminen työssä oppimalla soveltuu. Tämän selvityksen kohteena ei ollut niitä pääkaupunkiseudun opiskelijoita, jotka suorittivat kotoutumiskoulutuksen loppuun ilman siirtymistä ammatillisiin moduuleihin, mikä olisi mahdollisesti tarjonnut sekä vertailukohdan Turun hitaasti eteneville kursseille sekä mahdollistanut paremmin uudistuksen tarkastelun kokonaisuudessaan.

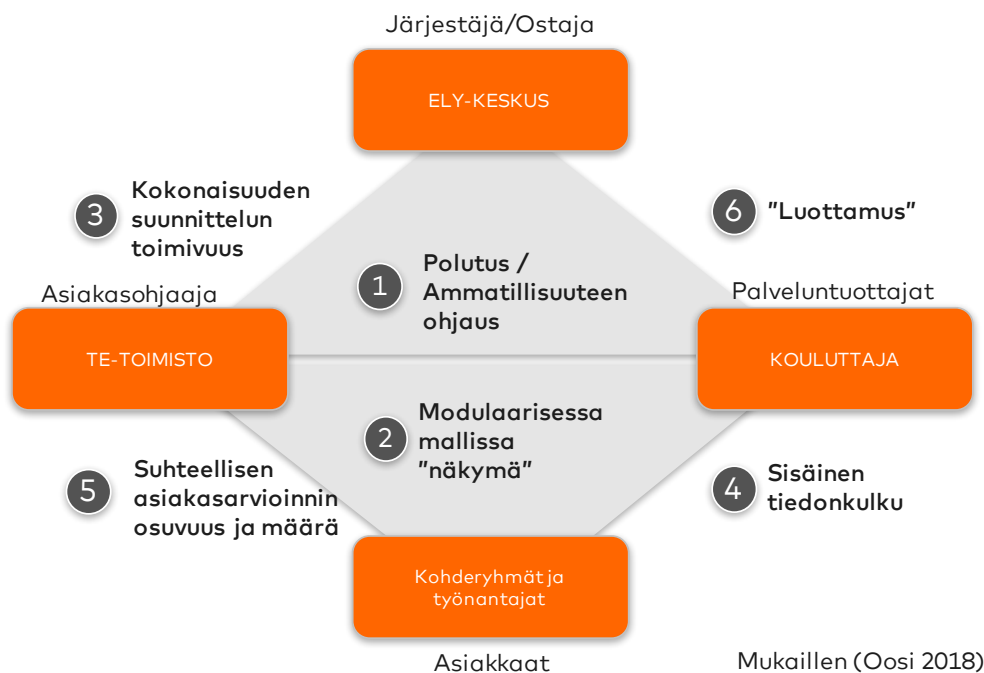
Tässä selvityksessä kohteena olleen kahden mallin tarkastelun perusteella ei siis ole mahdollista arvioida, missä määrin juuri näiden alueiden malleja tulisi hyödyntää kotoutumiskoulutuksen kehittämisessä muualla. Se on kuitenkin selvää, että eri alueilla saatavia kokemuksia tulisi hyödyntää avoimesti vertaiskehittämällä kotoutumiskoulutuksia ja niiden hankintaa kokemuksia jakaen ja vertaillen eri alueiden välillä.

Kotoutumiskoulutusten mallien kehittäminen

Alla esitetään kehittämissuosituksia sen osalta, miten kotoutumiskoulutuksen toteutuksia Turussa ja pääkaupunkiseudulla tulisi edelleen kehittää asiakkaan palveluprosessin ja hallinnon näkökulmasta ja siten, että niiden avulla saavutettaisiin nykyistä paremmin koulutuksille asetettuja tavoitteita.

Kuvassa 11 on nostettu esiin koko koulutusjärjestelmän keskeisiä osa-alueita ja kriittisiä pisteitä eri näkökulmista. Viitekehys perustuu palvelututkimuksen perinteeseen. Opiskelijoiden ohjauksen tulee olla laadukasta ja osuvaa. Mallissa tulee olla riittävän pitkälle ulottuva näkymä siihen, millaisia koulutuspolkuja ja muita toimenpiteitä on mahdollista hyödyntää opiskelijan osalta. Kotoutumiskoulutuksia ja niiden jälkeisiä jatkopolkuja pitäisi pystyä tarkastelemaan ja suunnittelemaan kokonaisuutena. Tiedonkulun tulisi olla sellaista, että kaikki toimijat – ja asiakkaat – tietävät, mitä tapahtuu, missä ja milloin. Asiakasmäärien ennakointi on vaikeaa, mutta sitä tulee koko ajan kyetä tekemään mahdollisimman hyvin.

Viimeisenä, mutta ei vähäisimpänä, tulee toimijoiden välillä olla luottamusta siihen, että jokainen pyrkii tekemään oman osansa mahdollisimman hyvin ja siten luomaan onnistumisen mahdollisuuksia myös toisille. Vain näin asiakas viime kädessä saa mahdollisimman suuren hyödyn kotoutumiskoulutuksesta ja sitä seuraavista toimenpiteistä. Kuvassa olevat toimijat luonnollisesti muuttuvat mahdollisen maakunta- ja kasvupalvelu-uudistuksen myötä vuodesta 2020 eteenpäin, mutta keskeiset toimijafunktiot säilyvät samoina.

Kuva 11. Kotoutumiskoulutusjärjestelmän menestystekijät

Alla olevissa kehittämissuosituksissa on hyödynnetty edellä esitettyjä kotoutumiskoulutusjärjestelmän menestystekijöitä.

Turku

Kehittämissuositus 1: Ammatillistamista tulee edelleen vahvistaa. Ammatillistamisen sijaan voidaan Turun mallissa puhua toistaiseksi ennemminkin työelämälähtöisyyden sekä koulutus- ja ura-ohjauksen vahvistumisesta. Turun opiskelijavolyymit eivät kuitenkaan puolla pääkaupunkiseudun malliin siirtymistä. Turussa koulutusta järjestää tällä hetkellä kaksi kotoutumiskoulutusta tuottavaa yksityistä toimijaa ja yksi ammatillinen oppilaitos. Ammatillisen koulutuksen järjestäjän mahdollisuudet ammattialalähtöiseen koulutukseen omien vahvojen koulutusalojen osalta ovat periaatteessa lähtökohtaisesti paremmat (mm. oppimisympäristöt, henkilöstön osaaminen ja työelämäyhteydet). Toisaalta toisenlaisilla toimijoilla on omia vahvuuksiaan esimerkiksi työelämäyhteyksien ja toteutuksen joustavuuden myötä. Samalla on myös muistettava, että kyse ei kuitenkaan vielä ole ammatillisesta koulutuksesta. Kouluttajien keskinäistä opiskelijoiden ohjausta toimijalta toiselle tulisi joka tapauksessa rohkaista ja kehittää.

Kehittämissuositus 2: Turun mallin kehittämisessä voisi jatkossa tarkastella ja arvioida myös Tampereella hyödynnettyä mallia, jossa vastuut on kilpailutettu ja jaettu koulutuksenjärjestäjittäin siten, että "yleiskouluttajat" hoitavat alkumoduulit ja ammatillinen kouluttaja puolestaan ammatilliset moduulit. Tämän mallin hyvät ja huonot puolet tulisi analysoida Turun näkökulmasta.

Pääkaupunkiseutu

Kehittämissuositus 3: Koulutuksen osuvuutta tulee parantaa. Jatkossa tulisi hyödyntää Testipisteessä kehitettyä välitestiä niille opiskelijoille, joiden osalta ei olla varmoja kielitaidon riittävyydestä ammatillisiin moduuleihin. Lisäksi tulisi hyödyntää tarpeen mukaan ammatinvalinnan tueksi kehitettyjä kartoituksia.

Kehittämissuositus 4: Tieto käynnistyvistä koulutuksista tulisi saada nykyistä aikaisemmin kaikkien osapuolten tietoisuuteen. Tämä tarkoittaisi käytännössä sitä, että tietty määrä ammatillisia moduuleja lyödään lukkoon ennakoitujen opiskelijamäärien perusteella. Näihin moduuleihin opiskelijat liitettäisiin riittävän ajoissa. Mahdollisiin odotusaikoihin tulisi varautua varasuunnitelmien ja muiden toimenpiteiden muodossa. Myös omaehtoiset ja hankkeiden mahdollistamat koulutukset tulisi saada kaikille tiedoksi. Nämä toimenpiteet vähentäisivät koulutussuunnittelun nykyistä korkeaa työkuormaa. Toimenpiteet tulee kuitenkin suunnitella yhdessä TE-palvelujen koulutusyksikön kanssa, jotta varmistetaan niistä saatava hyöty.

Kehittämissuositus 5: Seuraavan kotoutumiskoulutuksen hankinnan yhteydessä on huomioitava ammatilliset moduulit. Korkeakoulutettujen osalta voisi koulutusta keskittää koko pääkaupunkiseutua koskevaksi. Ammatillistaminen moduulimallilla edellyttää riittävää ohjauksellista resurssia sekä moduulien 1–2 että moduulien 3–4 yhteydessä. Tämän tulee olla vaatimus toimijoille ja se on huomioitava suoritekustannuksissa.

Tulosperusteisuus ei ole helposti yhdistettävissä kotoutumiskoulutuksen kaltaisen tarkasti määritellyn koulutuksen hankintaan. Hankintoja valmistellessa tulisi sisäisesti tarkemmin arvioida mahdolliset hyödyt ja haitat koskien edellä esitettyjä hankintojen kehittämisen vaihtoehtoja eli 1) mak-

superusteiden kehittämistä (esim. ryhmäkohtaisuus), 2) asiakastyytyväisyyden kannustinmekanismeja (esim. reklamaatioihin sidottu bonus), 3) markkinaosuuden ohjaamista parempia tuloksia saavuttaville sekä 4) ulkoisen auditoinnin mukaan ottamista. Tämän selvityksen perusteella erityisesti tulisi pyrkiä varmistamaan se, että kouluttajilla ei ole vääränkaltaisia kannustimia pitää opiskelijoita koulutuksessa, mikä puoltaisi esimerkiksi ryhmäkohtaista korvausta opiskelijakohtaiseen korvaukseen verrattuna.

Molemmat alueet

Kehittämissuositus 6: Molemmilla alueilla pidettiin haastatteluissa tärkeänä tilaajan ja tuottajien välistä vuoropuhelua. Osallistamista, avoimuutta ja tiedonvaihtoa myös kiiteltiin. Edelleen kaikkien toimijoiden välistä luottamusta tulee vahvistaa, jotta koulutusjärjestelmä palvelee aidosti asiakasta – eikä yksittäisten toimijoiden intressejä ja osaoptimointia. Esimerkiksi hankintojen kehittämistä tulee tehdä tilaajan ja toteuttajien välisen vuoropuhelun avulla.

Kehittämissuositus 7: Uudistuksen seuranta tulee jatkaa siten, että tarkastellaan jatkossa isompia opiskelijamääriä. Tarkastelun voisi ulottaa kuuteen kuukauteen kotoutumiskoulutuksen päättämisestä. Tarkastelun voisi toteuttaa uudelleen vuoden kuluttua, jolloin hyödynnettävissä olisi enemmän koulutuksen jo suorittaneita. Samalla yhtenä vertailuryhmänä voisi pitää pääkaupunkiseudulla yleiset moduulit suorittavia, mikä suuremmilla havaintomäärillä ja pidemmällä tarkastelujaksolla mahdollistaa vertailuasetelman rakentamisen ja nykyistä luotettavamman vaikuttavuuden arvioinnin.

Koulutusten vaikuttavuuden tulisi näkyä pidemmällä aikajänteellä läpäisyn tehostumisena ja lyhentäen sitä kautta siirtymistä työelämään. Siten olisi hyvä tehdä myös sellaista pitkittäisseuranta, joka mahdollistaa pidemmän aikavälin vaikuttavuuden tarkastelun liittyen koulutuspolkujen eheyteen ja läpäisyn tehostamiseen ja työllistymiseen.